

Az ukrán válság a Krím-félszigeten, nemzetközi jogi megközelítésben

OTDK dolgozat

Jelige: kiskavics

(Kézirat lezárva: 2014. 11. 05.)

Tartalomjegyzék

I. Bevezető gondolatok.....	3
II. A kezdetek, avagy a Krím-félsziget sorsának történeti áttekintése	4
III. Az eszkalálódó konfliktus, valamint a felsorakoztatott érvek-ellenérvek rendszere	7
3.1. A nemzetközi helyzet egyre fokozódik, avagy az ukrán válság kiterjedésének folyamata a „Maidan”-tól egészen a Krímig	8
3.2. „Az oroszok már a Krímen vannak” – az orosz invázió értékelése és az ezáltal megvalósuló nemzetközi jogsértések köre	10
3.2.1. Általánosságban a nemzetközi jogsértésről	10
3.2.2. A krími válság során megsértett normák köre	12
3.3. Az érem másik oldala – Oroszország ellenérvei a felsorakoztatott jogsértésekkel szemben és a „segítségnyújtás” jogalapja	17
3.3.1. Gyakorlati kivételre alapított jogszerű (?) erőszak-alkalmazás	17
3.3.2. Az önvédelem joga, a kisebbségvédelem és a népek, nemzetek önrendelkezési jogának gyakorlása.....	19
IV. Háborúban hallgatnak a diplomáciai megoldások? – avagy a nemzetközi közösség reakciójától a krími referendumig	26
4.1. A nemzetközi közösség reakciója.....	27
4.2. A krími referendum, valamint annak eredménye és következményei.....	29
V. Záró gondolatok	32
Irodalomjegyzék.....	35

I. Bevezető gondolatok

2013. november 21-én az ukrán kormány egy rendeletben teljes mértékben elvetette az Európai Unió integráció addig követett irányvonalát.¹ A hirtelen pálfordulás bejelentését már aznap zavargások követték, és a kijevi Függetlenség terén (Maidan) lévő forrongás ilyen módon december első napjaira egy szervezett formában létező, konkrét célkitűzésekkel és követelésekkel bíró, ún. „Euro-forradalom” nőtte ki magát. Ez a párhetes, de annál intenzívebb eseménysor volt az első olyan mozzanat, mely felkeltette a nemzetközi közösség figyelmét, illetve az én érdeklődésemet is az Ukrajnában zajló események iránt.

Egyetemi tanulmányaim során érdeklődésem már korán a büntetőjog és a nemzetközi jog felé irányult, így magától értetődő volt, hogy ezekhez kötődő témát szeretnék tudományos formában feldolgozni. Az ukrán válság kutatásának gondolatát még inkább megerősítette egyrészt, hogy tanultam oroszul, másrészt, hogy a téma kifejezetten aktuális, napról-napra változik és meglátásom szerint egészen kiszámíthatatlan. Ráadásul szomszédos országról lévén szó, a helyzet komoly hatással bírhat a mi életünkre nézve is. Természetesen egy ilyen téma kutatása, bár rendkívül érdekes, közel sem egyszerű, hiszen annak újszerűsége miatt a forráshiánnyal, mint általános problémával én is szembesültem. A kutatómunkám során ezért kellett elsősorban internetes cikkekre és tanulmányokra, valamint jogi portálokon található blogbejegyzésekre támaszkodnom, hogy elemezni tudjam a felmerülő tényhelyzethez kapcsolódó jogi kérdések körét.

Az események előrehaladtával és a témavezetőmmel való egyeztetések során azt figyeltük meg, hogy időközben számos, egymástól jól elkülöníthető nemzetközi jogi probléma is kibontakozott Ukrajnában, az első zavargásoktól számítva közel egy év alatt. Mivel ezek szinte mindegyike más jellegű utánajarást igényel, így indokolt volt egyet kiragadni közülük és elmélyedni benne. A fent említett okokat alapul véve, végül ezek közül döntöttem kifejezetten a Krím-félsziget eseményeinek feltárása mellett jelen kutatómunka kereteiben, a nemzetközi jog oldaláról elemezve a szituációt.

A dolgozat felépítése során igyekeztem egy logikus és átlátható módon kialakított struktúra mentén haladni. Ennek megfelelően három részre tagoltam azt: történeti áttekintés, aktuális események feldolgozása, következtetések. A jelenleg zajló konfliktushelyzet vizsgálata során igyekeztem elkülöníteni, majd kiértékelni a szembenálló felek oldalát és a

¹ Resolution by the Cabinet of Ministers of Ukraine (2013 г. № 905-p)

nemzetközi közösség reakcióját valamint ennek „eredményét” is, hogy, a lehetőségekhez mérten, minél teljesebb elemzést valósíthassak meg.

II. A kezdetek, avagy a Krím-félsziget sorsának történeti áttekintése

„*Historia, (...) magistra vitae*”- ha csupán Cicero ezen elhíresült félmondatára gondolunk,² akkor is az nyer alátámasztást, hogy meg kell ismernünk a múltat ahhoz, hogy értően elemezhessük a jelen összefüggéseit, illetve következtetéseket vonhassunk le belőlük a jövőre nézve. Hatványozottan érvényesülnek ezek a megállapítások, ha a Krím-félsziget történelmét vizsgáljuk, amely rendkívül változatos volt. A következőkben a nemzetközi jog tekintetében is relevánsnak minősülő részek kiemelésével mutatom ezt be.

A Krím-félsziget földrajzi fekvését tekintve Délkelet-Európában helyezkedik el, a kontinenssel a Perekopi-földszoros köti össze. Keletről az Azovi-, míg nyugati és déli oldalról a Fekete-tenger mossa partjait. A Krím, akár földrajzi, akár kulturális értelemben vizsgáljuk az elhelyezkedését, berendezkedését, valahol mintegy a Kelet és Nyugat „világa” között egy sajátos átmenetként létezett, létezik. Abból adódóan, hogy ezt a történelem elég korai időszakában felismerték az egyes államok, gyakran folytak háborúk a terület feletti hatalom megszerzéséért.

Bár az ókorban már a Kr.e. VI. században szkíták népesítették be a félszigetet, majd görög és római fennhatóság alatt is állt, sőt a kora középkor idején gótok, hunok, félnomád bolgár népek és a kazárok is megvetették itt a lábukat, a téma feldolgozásának szempontjából a XIII. századtól vizsgálva van igazán jelentősége a Krímen zajló eseményeknek, etnikai és nemzetközi jogi értelemben egyaránt. A század első felében egy félnomád, török származású nép olyan mértékű hódítást vitt véghez, mely addig példa

Forrás: <http://riowang.blogspot.hu/2013/08/crime> (2014.11.05.)

² CICERO: *de Oratore* II [IX] [36] „*Historia vero testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis, qua voce alia nisi oratoris immortalitati commendatur?*”

nélkülinek mondható.³ A mongolok előretörése annyiban releváns a téma szempontjából, hogy a „tatárnak” is nevezett népcsoport ekkor már a Krím-félszigetre is bezúdult, és ott évtizedeken belül kialakította saját politikai-kulturális közösségét.⁴ Sőt, bizonyos értelemben a terület modern elnevezése is tőlük ered a „Qirim” szóból, melynek jelentése: „erőd”.⁵ A XV. század közepén kinyilvánították a félsziget Aranyhordától független létét, így létrehozva a *Krími Tatár Kánságot*,⁶ mely modern értelemben kiválás általi államkeletkezésként értékelhető. Majd 1475-ben az Oszmán Birodalom lerohanta a Krími Kánságot, és mondhatni a kor viszonyainak megfelelően hűbéres államává tette. Ez a mai nemzetközi jog tekintetében teljes mértékben jogellenesnek minősülő és el nem fogadott „protektorátus” kialakítása.

1774-ben, az orosz-török háború lezárásául szolgáló küçük-karnadzsai béke volt az a nemzetközi megállapodás, amely rendezte a félsziget függetlenedését (ismét).⁷ Ezt követően tíz év sem telt el és II. Katalin idején az Orosz Birodalom - nemzetközi jogi értelemben *debellatio* keretében - a Patyomkin hadvezér által végrehajtott művelettel, mintegy beolvadással végbemenő állammegszűnést valósított meg. Bizonyos felfogásokban ezáltal egy korszak zárult le annyiban, hogy megszűnt a világ utolsó független nomád állama.⁸

A krími háború (1853-56), mint az első modern háború, az Orosz Birodalom balkáni törekvéseinek kielégítése miatt indult meg. Ehhez képest hamar nagyhatalmi összecsapássá lett, hiszen „Európa beteg embere” megsegítésére hadat üzent Oroszországnak Nagy-Britannia, Franciaország és Szárd-Piemont is. Így a túlzott orosz megerősödés elkerülése és a *status quo* fenntartása, több évi véres harc után, de megvalósultak. A küzdelemben bár az orosz fél Szevasztopol feletti fennhatóságát elvesztette, a Krím-félsziget nem került ki hatóköréből a háborút lezáró 1856-os párizsi béke értelmében.⁹

1917 elejére (ismét) forradalmi hangulat alakult ki Oroszországban, mely az I. világháborús veszteségekre, a nép tömegeinek elszegényedésére és az központi hatalom „gyengekezűségére” vezethető vissza. A krími tatár közösség, melyet az államuk orosz fennhatóság alá vonása óta minduntalan eredménytelenül próbáltak eloroszosítani és meg tudta őrizni saját nemzeti öntudatát és kultúráját, az Ideiglenes Kormány rendelkezésének megfelelően a népek önrendelkezéséről, sikerrel függetlenedett. A kiválással kivívott önálló

³ WELLS, H.G.: *A Short History of the World*. Bartleby Biographic Record, 1992., 48. The Mongol Conquests 1.

⁴ FEHÉR DIÁNA: *A soknemzetiségű Krím-félsziget az orosz-ukrán kapcsolatokban*. Pro Minoritate, 2010/2. 92.

⁵ Az etimológiai kutatások értelmében: „stronghold”, vagy „fortress” az angol megfelelői. ALLWORTH, Edward A.: *The Tatars of Crimea: Return to the Homeland*. Central Asia Books, 1998., 5-6.

⁶ MAGOCSI, Paul R.: *A History of Ukraine: The Land and Its Peoples* University of Toronto Press, 2010., 179.

⁷ HAHNER Péter: *A régi rend alkonya: egyetemes történet, 1648-1815* Panem Kiadó, 2006., 143.

⁸ http://mult-kor.hu/20140310_amikor_meg_a_krimiek_gyujtogattak_moszkvat?pIdx=5 (2014.11.05.)

⁹ Uo.

lét azonban nem volt hosszú életű,¹⁰ hiszen a félsziget rövid időn belül, *Krími Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság*ként, előbb autonóm formában, majd teljesen beolvasztva, a bolsevik Oroszország része lett.

A II. világháborúban, amikor 1941. június 22-én a náci Németország megtámadta a Szovjetuniót, a Krím német megszállása is végbement, sőt mintegy a „Fekete-tenger német Gibraltárjaként” tekintettek rá. Annak ismeretében, hogy a szovjet csapatok 1944-ben visszafoglalták a félszigetet,¹¹ a német fennhatóság, a feltehető annektálási szándék ellenére is, csupán *occupatio bellica*-nak minősíthető. A Vörös Hadsereg sikeres akciója igen nehéz időszakot hozott el az őshonos krími tatárok számára. Sztálin elrendelte az „anti-Szovjet elemek”, kifejezetten a német kollaboránsokkal szembeni megtorlást,¹² és az 1944. május 11-i utasításának értelmében egy héten belül megkezdték a tatárok deportálását lakhelyükről, a fent említett koholt vádak értelmében. A szovjet vezető a *kollektív bűnösség elvére* alapozta döntését, így közel 200.000 személyt hurcoltak el Közép-Ázsiába tatár származásuk miatt - közöttük nőket, gyermekeket, és időseket, akik semmilyen kapcsolatban nem áll(hat)tak a német hatalommal.¹³ Ezáltal, a lakosság közel 30 %-át kitevő népcsoporttól „tisztították meg” a Krímet, elérve annak nagymértékű etnikai homogenitását. Továbbá, a korábbi Autonóm Szocialista Köztársaságot, a Szovjetunió egy régiójává („область”) minősítették le.¹⁴ Úgy gondolom ezzel is nyomatékosítva, hogy a terület a Szovjetunió ugyanolyan közigazgatási egységeként létezik, mint bármely más területi egysége, mindenféle többletjog nélkül.

1954. február 19-én a moszkvai Legfelsőbb Tanács döntésének értelmében, Nikita Hruscsov párttitkársága alatt az Ukrán Tagköztársaságnak ajándékozták a Krím-félszigetet. Ez a „gesztus”, mely nemzetközi jogi értelemben államterület-változásként értékelhető (egyoldalú, ellenérték nélkül való átruházás formájában), ekkor még pusztán névleges jelentőséggel bírt, de a Szovjetunió megszűnésével átértékelődött ennek hordereje. Az 1980-as évek végére a gorbacsovi vezetés hatékony eszközeinek hiányában, a nemzetiségi önállósodási mozgalmak megállíthatatlanul zajlottak és a Szovjetunió felbomlásához vezettek, 1991. december 21-én (Alma Ata-i Nyilatkozat). Számunkra relevanciával az ukrán helyzet bír, ahol 1991. december 1-jén tartottak népszavazást az ország függetlenségéről. Ennek során valamennyi szavazókörzet a függetlenedés mellett voksolt, még a Krím is, bár mindössze

¹⁰ http://nol.hu/kulfold/a_krim_sztalin_buntetett_hruscsov_ajandekozott-1448201 (2014.11.05.)

¹¹ http://mult-kor.hu/20140310_amikor_meg_a_krimiek_gyujtogattak_moszkvat?pidx=5 (2014.11.05.)

¹² PLOKHY, S. M.: *Yalta: The Price of Peace* Viking Penguin, 2010., 4.

¹³ UEHLING, Greta Lynn: *Beyond Memory: The Crimean Tatars' Deportation and Return*. Palgrave Macmillan, 2004., 3.

¹⁴ MAGOCSI: i.m. 690.

54%-os arányban.¹⁵ Meglátásom szerint a félsziget véleményét „honorálandó” okokból, a független ukrán kormány igen széleskörű autonómiát biztosított a Krímnek. Így saját alkotmánnyal, törvényhozással, továbbá rövid ideig, de saját elnökkel is bírtak.¹⁶ Ezáltal a Krím-félsziget arra a jogállásra tett szert, mellyel napjainkig bír, vagyis autonóm területként többletjogokkal, de Ukrajna integráns részeként létezik.

Összességében vizsgálva a Krím-félsziget sorsának alakulását, azzal a konklúzióval értek teljes mértékben egyet, melyet Adam Taylor, a Washington Post külügyi kérdésekkel foglalkozó újságírója is megfogalmazott, miszerint: *„ha egy dolog elmondható a Krím történelméről, az nem más, mint az, hogy tele volt meglepetésekkel, váratlan fordulatokkal. Az esély pedig adott, hogy ez a jövőben sem lesz másképp.”*¹⁷

III. Az eskalálódó konfliktus, valamint a felsorakoztatott érvek-ellenérvek rendszere

Az események objektív alapon történő megítélését és kiértékelését az önmagában sem egyszerű szituáció mellett tovább nehezíti, hogy teljes egészében divergens véleményen van a két oldal („Nyugat” és Oroszország) az egyes történetekről és azok háttéréről, okairól, így értelemszerűen ennek megfelelően, saját álláspontjukat közvetítve adják vissza mindezt a médiában is.¹⁸ Ennek szem előtt tartásával vázolom fel a továbbiakban az eseményeket, azokat elemeire bontva és nemzetközi jogi vonatkozásban tematikusan felosztva, a dolgot további részeiben részletesen vizsgálom és igyekszem azokat minősíteni.

Bár az ukrán válság elég gyorsan eskalálódott a Krím-félszigeten, annak kezdetéhez egészen 2013 ősziéig kell visszatekintenünk, amikor az Ukrajna és az Európai Unió között megkötendő szabadkereskedelmi megállapodás aláírása bizonyossá vált, ezáltal kiváltva az orosz állam rosszallását. Viktor Janukovics, akkori ukrán államfő hiába bízott a kölcsönös

¹⁵ 101st Congress, 2nd Session Commission on Security and Cooperation in Europe - A Report Prepared by the Staff of the Commission on Security and Cooperation in Europe about the (December 1, 1991) Referendum/Presidential Election in Ukraine (1992) 3-7.

¹⁶ <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2014/02/27/to-understand-crimea-take-a-look-back-at-its-complicated-history/> (2014.11.05.)

¹⁷ Uo. (saját fordítás)

¹⁸ WISEHART, Daniel: *The Crisis in Ukraine and the Prohibition of the Use of Force: A Legal Basis for Russia's Intervention?* EJIL Analysis, 2014.03.04.

együttműködés lehetőségében,¹⁹ Oroszország ezt követő megnyilvánulásai, mintegy sajátosan értelmezett retorzió formájában azt támasztják alá, hogy ez a kettősség számukra nem volt elfogadható.

3.1. A nemzetközi helyzet egyre fokozódik, avagy az ukrán válság kiterjedésének folyamata a „Maidan”-tól egészen a Krímig

Bizonyos, hogy Oroszország fellépéssorozata kifejezetten hozzájárult ahhoz, hogy az ukrán kormány 2013. november 21-én egy rendeletben elfordult az Európai Unió integrációtól,²⁰ mintegy iskolapéldájaként annak, hogy egy belső jogi aktus milyen jelentőséggel bírhat a nemzetközi jog és kapcsolatok terén is. Ezt a bejelentést már zavargások követték, melyek egyre felfokozottabb hangulatban folytak tovább a november 28-29-i vilniusi konferencia után, amikor is véglegesen elmaradt a megállapodás aláírása.²¹

A nemzetközi helyzet érezhető fokozódását a „Nyugat” és az Oroszországi Föderáció között egymás felé, az Európai Parlament által pedig Oroszország felé irányuló bírálatok sora követte, amelyek értelmében az állami szuverenitás alapelvének burkolt formában való megsértésének vádja merült fel.²² Az Oroszországi Föderáció álláspontja szerint az USA oldalán valósul meg jogsértések sora, hiszen „rejtett formában”, külügyminisztériumi sajtóközleményekben foglaltan kívánják befolyásolni az ukrán nép szabad döntéshez való jogát,²³ amely fellépés a belügyekbe beavatkozás tilalmába, mint alapelvbe ütközik, sőt mintegy az 1994-ben megkötött Budapesti Memorandum mint multilaterális megállapodás megsértéseként is értékelhető. Meglátásom szerint a helyzet pikantériája abban áll, hogy az ellentétes álláspontot képviselő felek, közel azonos szintű, sőt, tartalmú nemzetközi jogsértések miatt kívánják felelősségre vonni a másikat, mégis az indokolások teljes egészében más alapokra építenek és függetlenek egymástól.

2014. február 18-án a krími Parlament az előző éjjeli kijeji történésekre tekintettel kinyilvánította, hogy az országban polgárháború zajlik és kifejezte rendkívüli aggodalmát

¹⁹

http://kitekinto.hu/europa/2013/09/04/janukovics_ukrajanak_nem_kell_az_eu_es_oroszorszag_kozott_valasztania/ (2014.11.05.)

²⁰ Resolution by the Cabinet of Ministers of Ukraine (2013. r. № 905-p) i.m.

²¹ <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2013-11-27/ukraine-withdraws-signing-association-agreement-vilnius-motives-and> (2014.11.05.)

²² Az Európai Parlament állásfoglalása az ukránai helyzetről 2014/2547 RSP. „20. Felhívja Oroszországot, (...) hagyjon fel a megtorló intézkedésekkel és azzal az illetéktelen nyomásgyakorlással, amelynek célja, hogy aláássa szomszédjai azon szuverén jogát, hogy szabadon határozzák meg jövőjüket”

²³ http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/0b2a3e763cad448a44257c8400546686!OpenDocument (2014.11.05.)

ennek esetleges kihatására a félsziget békéjét illetően.²⁴ Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a félszigeten a más nemzetiségekhez viszonyítva többségben élő orosz etnikai kisebbség²⁵ miatt a szeparatista és oroszbarát érzelmek hatványozottan érvényesülnek. Február 26-án éjjel felségjelzés nélküli fegyveres erők elfoglalták a krími Parlament épületét, bár a szemtanúk szerint erőszakot nem alkalmaztak.²⁶ A félsziget élére másnap *de facto* Szergej Akszjonov került, aki ezeknek a „helyi önvédelmi csapatoknak” a vezetőjeként határozta meg magát. Őt, mintegy kormányelismerés formájában Putyin március 4-én legitim vezetőként üdvözölte.²⁷ Ennek érdekessége pedig úgy vélem abban áll, hogy abból kiindulva, miszerint az alkotmányosan hatalomra jutó kormányokat nem szükséges külön elismerni, így ezzel a nyilatkozattal hallgatólagosan, de az Akszjonov vezette hatalom *illegitim* volta került alátámasztásra. A Krímen ezután napról napra nőtt az „udvarias kis zöld emberkék”²⁸ száma, akik összességében: felségjelzés nélküli, maszkos, szótlan és orosz katonai ruházatot viselő, illetve felszereléssel rendelkező csapatok voltak. A csendes invázió során átvették az ellenőrzést a fontosabb katonai és kormányzati szervek felett, így a katonai és polgári repterek, a rádióállomások és egyéb telekommunikációs eszközök, az utak összessége, sőt Ukrajna haditengerészeti központja, majd – az említett módon – a Parlament épülete is megszállás alá került, mindössze néhány nap leforgása alatt.²⁹ Az oroszországi vezetés konzekvensen tagadta, hogy országuk állna a különös megszállás hátterében, azonban akár geopolitikai, akár gazdasági, akár történelmi, akár etnikai oldalról vizsgáljuk az eszkárlódó nemzetközi helyzetet, az egyetlen érdekelt, aki valószínűsíthető a háttérben, az Oroszország.

²⁴ <https://news.pn/en/politics/97034> (2014.11.05.)

²⁵ A 2001-es népszámlálási adatok szerint a Krím-félsziget lakosságának: 24%-t teszik ki az ukrán, 12%-t a tatár, míg 58%-t az orosz etnikai hovatartozású személyek. <http://www.bbc.com/news/world-europe-26367786> (2014.11.05.)

²⁶ <http://time.com/10149/gunmen-seize-parliament-in-ukraines-russian-stronghold/> (2014.11.05.)

²⁷ Radikális orosz párti politikus, az „Orosz egység” párt (Russian Unity party) vezetője, mely alacsony (4%-os) támogatottsággal bír. <http://time.com/19097/putin-crimea-russia-ukraine-aksyonov> (2014.11.05.)

²⁸ „Вежливые зелёные человечки”, mely angol megfelelőjeként leginkább „little green men” elnevezéssel jelent meg a médiában, de ha pontosak akarunk lenni, akkor „polite leprechauns with machine guns” –vagyis udvarias „manók”(~ kis zöld emberkék) gépfegyverrel, mely meghatározás leginkább tartalmilag is visszaadja az orosz megjelölésüket. <http://anthropoliteia.net/2014/03/31/little-green-men-russia-ukraine-and-post-soviet-sovereignty/> (2014.11.05.)

²⁹ United Nations S/P V.7125 f Security Council Sixty-ninth year 7125th meeting i.m. Szergejev (ukrán képviselő) 13.

3.2. „Az oroszok már a Krímen vannak”³⁰ – az orosz invázió értékelése és az ezáltal megvalósuló nemzetközi jogsértések köre

3.2.1. Általánosságban a nemzetközi jogsértésről

Az előző fejezetben vázolt tényállásból is szembetűnő, hogy a nemzetközi jog számos normája, szabálya érintett az eset kapcsán. Szeretném kiemelni, hogy ezzel a fellépéssel Oroszország egyszerre bizonyos *alapelvek*be, továbbá általuk kötött *bi- és multilaterális nemzetközi szerződések*be ütköző magatartás tanúsított. Az államok nemzetközi felelősségéről szóló 2001. évi tervezet alapján felmerülhet az Orosz Föderáció fellépésének nemzetközi jogi értelemben vett jogsértő volta, habár ezen elgondolásokhoz szükséges azt az alapvetést elfogadni, miszerint ők állnak a történések háttérében. A tervezet értelmében jogsértő cselekmény valósul meg, amennyiben az állam számára *betudható*, és ezáltal *nemzetközi kötelezettség megszegése* megy végbe.³¹ Előbb a betudhatóság esetkörét a Krímre vetítve: az ún. „tényleges kontroll” elve alapján, tulajdonképpen *de facto* alapon vizsgálódva, akkor is – az akár háttérből irányító – megszálló hatalom a felelős fél, ha az egyes cselekmények nem saját alakulatainak közreműködésével, hanem helyi kollaboránsok által mennek végbe.³² A másik alkotóelem, mint nemzetközi kötelezettség megszegése esetén lényeges, hogy a kötelezettség hatályos legyen az érintett államra nézve az elkövetés időpontjában, valamint a kötelezettség megszegést bármely olyan magatartás eredményezheti, ami az érintett kötelezettséggel nincs összhangban.³³ Ilyen módon értékelve a helyzetet – még a részletes elemzés előtt – úgy vélem megállapítható, hogy *in concreto* az Oroszországi Föderáció nemzetközi joggal ellentétes magatartása fennállhat. Ez az alapvetés a további vizsgálathoz szükséges, egyben elégséges kiindulópont.

Ahhoz, hogy teljességre törekedve elemezzük a helyzetet, azt minősíteni szükséges. Az tény, hogy a fegyveres konfliktusok (véleményem szerint az azok alkalmazásával fenyegetőek is) közvetetten, de valamennyi esetben politikai célokat hivatottak elérni, katonai eszközök által.³⁴ A kérdés, hogy mennyiben vonható a fegyveres konfliktusok joga alá egy olyan cselekmény, mely bár fegyveres, de egy „puskalövés” nélkül zajlik le. Köznapi

³⁰ *A tizedes meg a többiek* c. filmből (fekete-fehér, magyar vígjáték, 101 perc, 1965; rendezte: Keleti Márton) elhíresült idézet után, miszerint: „Az oroszok már a spájzban vannak.”- Molnár Ferenc tizedes (Sinkovits Imre alakításában).

³¹ Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 2001, Article 2. (a továbbiakban: Draft Articles)

³² KOVÁCS Péter: *Nemzetközi közjog*. Osiris, Budapest, 2011., 468.; továbbá: Draft Articles, Article 8.

³³ Draft Articles, Articles 12-13.

³⁴ GUILD, Elspeth: *Mikor büncselekmény a háború?* L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2009., 19.

értelemben a háború nem más, mint egy „nyílt és deklarált ellenséges fegyveres konfliktus államok, vagy nemzetek között – esetleg ennek meghatározott időszaka.”³⁵ Ilyen meghatározásban az oroszországi fellépés egyáltalán nem lenne háborúnak minősíthető, mivel egyik fogalmi elem sem teljesül. Viszont, amennyiben a Carl von Clausewitz által meghatározott definícióból indulunk ki, már más következtetések vonhatók le. Eszerint a háború: „erőszakos cselekmény, mely célja, hogy ellenfelünket arra kényszerítse, hogy eleget tegyen akaratunknak.”³⁶ Ennek a fogalomnak már teljes mértékben eleget tesz az említett magatartás, így meglátásom szerint egy sajátos, modern és szokatlan hadviseléssel megvalósuló, de mégis háborús helyzetként értékelhető, ami a félszigeten kialakult.

Annak pedig, hogy ez a megnyilvánulás nem vehető „klasszikus értelemben” katonai akciónak, lényegi relevanciája van, mind stratégiai,³⁷ mind ebből adódóan nemzetközi jogi szempontból. Az ilyen harcmódor, mely egyébként, mint „hibrid hadviselés”³⁸ ismeretes a szakirodalomban, nincs is hivatalosan definiálva a nemzetközi jogban, még a NATO által sem.³⁹ Ennek különbözősége abban rejlik, hogy ellenpólusaként nem tudunk egy „nem-háborús” helyzetet meghatározni⁴⁰ – hiszen éppen attól ennyire egyedülálló forma, hogy valahol a hagyományos (*conventional*) és a rendhagyó (*irregular*) hadviselési módok között helyezkedik el, azok egyes elemeit ötvözi és egészül ki további sajátosságokkal.⁴¹

Ezen a ponton szükséges megemlíteni az ún. „Putyin doktrínát”, melyben benne foglalt – bár *in concreto* soha ki nem mondott – célkitűzés elérése végett történő fellépés(ek sora), az elnök hatalomra jutásától kezdve mintegy konzisztens formában konzekvensen jelen van(nak).⁴² Az említett cél megvalósításához vezető folyamat lényegesebb elemei a következőekben foglalhatóak össze (több álláspont is létezik, véleményem szerint az alábbi megközelítés a leginkább helytálló):

- az orosz érdekszférába tartozó valamely (tipikusan földrajzilag közel fekvő) állam területén élő, akár magukat orosznak valló, akár orosz szimpatizánsként létező csoportoknak;

³⁵ Webster dictionary's definition about „war”. <http://www.iep.utm.edu/war/> (2014.11.05.)

³⁶ CLAUSEWITZ, Carl Von: *On War*. The Project Gutenberg EBook, 2012., 28.

³⁷ BERZINS, Janis: *Russia's new generation warfare in Ukraine – implications for Latvian Defence Policy*. National Defence Academy of Latvia Center for Security and Strategic Research, 2014, 7.

³⁸ Más forrásokban: „maskirovka” (маскировка) strategy; stealth invasion; 5th-generation war; non-linear warfare.

³⁹ <https://geopoliticus.wordpress.com/tag/valery-gerasimov/> (2014.11.05.)

⁴⁰ Vagyis intenzív fegyveres konfliktus nélküli állapotot, mely ma már inkább létezik a háború ellentételezéseként, mintsem a „béke”.

⁴¹ A további elemek alatt értve: a bűnözést és a cyber világot.

GAO-10-1036R Hybrid Warfare ; Briefing to the Subcommittee on Terrorism, Unconventional Threats and Capabilities, Committee on Armed Services, House of Representatives 16.

⁴² <http://www.foreignaffairs.com/articles/139049/leon-aron/the-putin-doctrine> (2014.11.05.)

- olyan mértékű *katonai segítségnyújtás*, mellyel a teljes kiválást véghez tudják vinni korábbi nemzetállamukból;
- ezt követően erőteljes *politikai befolyás* és *nyomásgyakorlás* alá vonja Oroszország a „frissen függetlenedett” területet;
- végül az utolsó, de egyik leglényegesebb pont, hogy a hangsúly kizárólag a *de facto* megvalósításon van (az, hogy a nemzetközi közösség szuverén tagjai mennyiben tagadják meg a *de iure* elismerést, az ebben a doktrínában szinte teljes mértékben irreleváns).⁴³

Ezzel a fellépéssel kapcsolatban fejezte ki véleményét Jonathan Eyal, a United Services Institute nemzetközi igazgatója, mely értelmében közel 200 évbe tellett leszabályozni a nemzetközi konfliktusok jogát, és most ennek a komplett szabályrendszernek a teljes figyelmen kívül hagyásával állunk szemben.⁴⁴ A felháborodás véleményem szerint érthető, és valamelyest megalapozott. Pont úgy, ahogyan az is, hogy a félszigeten zajló történések váratlansága és az egyre intenzívebb nemzetközi helyzet miatt február utolsó napjaitól kezdve a nemzetközi közösség többször hívta fel a feleket a helyzet békés úton való rendezésére. Ez a „félelem” egy esetleges nyílt orosz támadástól és ennek következményeitől sem alaptalan, csak a történelem egyes eseményeire visszagondolva sem. Hiszen, 1917-ben a Cári Oroszország mintegy néhány nap alatt szűnt meg és a Szovjetunió szétesése is alig néhány hét alatt következett be 1991 augusztusában. Ebből kiindulva, ha csak a földrajzi méreteket és a történések gyors lefolyását vesszük alapul, a Krím-félsziget jogállása, illetve léte jelenlegi formájában (mint Ukrajna integráns része), a történelem eseményeiből kiindulva, akár néhány óra alatt ténylegesen megváltozhat.

3.2.2. A krími válság során megsértett normák köre

Az államok egymás közötti kapcsolataiban megjelenő nemzetközi jogi alapelvek körében a *szuverén egyenlőség* az egyik legalapvetőbb elv, mely több imperatív normából tevődik össze a szuverenitás és az egyenlőség keretein belül. Egyik eleme az *állami szuverenitás*, melyet belső (állam kizárólagos főhatalmat gyakorol a saját államterületén) és külső értelemben (függetlenül, minden befolyástól mentesen jár el nemzetközi kapcsolataiban) is vizsgálnunk szükséges. Jelen esetben azzal, hogy a Krímen mintegy

⁴³ <https://geopoliticus.wordpress.com/2014/03/03/the-putin-doctrine/> (2014.11.05.)

⁴⁴ <http://www.ft.com/intl/cms/s/2/ea5e82fa-2e0c-11e4-b760-00144feabdc0.html#axzz3GDOOrQK8Z> (2014.11.05.)

erőszakkal leváltották a vezetőt és helyére egy radikális oroszbarát politikust ültettek, Akszjonov személyében, az alapelv máris sérült, természetesen továbbra is csak annyiban, amennyiben az Orosz Föderáció által támogatottnak fogadjuk el ezt a puccsot. Az *egyenlőség elve* is idetartozik, de erre a későbbiekben, az erőszak tilalmával kapcsolatban szeretnék kitérni. Ebbe a körbe sorolandók továbbá a *területi integritás* és a *határok sérthetlenségének* elvei. Ahogyan arra Jacenyuk is felhívja a figyelmet, továbbá őt megerősítve Prof. Berry Kellman is megállapítja, sérül az ukrán állam területi integritása ebben az esetben, kifejezetten a félsziget államiságáról szóló referendum és annak következményeinek tükrében.⁴⁵ Mintegy ebből következően megsértették Ukrajna határait is, amikor a regionális népszavazás eredményére hivatkozva, ezt követően annektálta a Krím-félszigetet Oroszország.

Az *erga omnes* hatályú normák körébe tartozik a *belügyekbe való beavatkozás tilalma* is, mely számos ponton kötődik a szuverenitás elvéhez, más megfogalmazásban ez a „*területi főhatalom érvényesülése feletti nemzetközi jogi pajzs*”.⁴⁶ Ezen alapelv esetében először érdemes tisztázni, hogy a belügy relatív fogalom, nem definiálható egzakt módon, hiszen, hogy mit értünk alatta, az mindig a nemzetközi kapcsolatok aktuális fejlődésétől függ.⁴⁷ Negatív megközelítésből úgy foghatjuk fel, hogy belügynek minősül minden, amit a nemzetközi jog nem szabályoz. Ebből kiindulva nem kérdéses, hogy egy népszavazás – bármilyen tárgyban is menjen végbe – főszabály szerint kívül esik a nemzetközi jog területén, hiszen annak alkotmányosságát belső jogszabályok határozzák meg. (Viszont, kivételes esetben, ha a referendumot nemzetközi jog írja elő és rendezi, akkor azt mégsem tekinthetjük belügynek.) A beavatkozás alatt pedig mindig valamilyen kényszer megjelenését kell értenünk, legyen az gazdasági, katonai, vagy egyéb formában megnyilvánuló. Ezt véleményem szerint teljes mértékben megvalósítja felségjelzés nélküli katonák megszállásának támogatása a Krím-félszigeten, sőt, úgy gondolom, erőteljes kényszerhelyzetet hordoz magában az ukrán határvonalak mentén megkezdett nagy létszámú oroszországi hadgyakorlatok folytatása is, mely egyértelmű nyomásgyakorlásnak tekinthető.

A következő az *erőszak tilalmának* elve, mely azért különleges, mert a középkorban még a *ius ad bellum* volt a főszabály, és ehhez képest az egyre modernebb nemzetközi jogi szabályozásnak köszönhetően a XX. századra a *ius contra bellum* vált elismertté az államok

⁴⁵ SYNOVITZ, Ron: *Crimean Lawmakers Coordinate With Russians To Push Annexation 2.* (<http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/ukraine/2014/ukraine-140306-rferl04.htm> 2014.11.05.)

⁴⁶ KOVÁCS: i.m. 238.

⁴⁷ CPIJ, *Nationality Decrees Issued in Tunis and Morocco*. Advisory opinion of 7 February 1923. Series B. No. 4.

közötti konfliktusok rendezésére. Kardinális eleme ennek az elvnek, hogy az erőszak fegyveres erő *alkalmazásában*, vagy azzal való *fenyegetésben* kell, hogy megnyilvánuljon. Véleményem szerint utóbbi alternatívának feleltethető meg a felfegyverzett katonák tömeges megjelenése is, mely által „puskalövés nélkül” lezajlott a félsziget annektálása. Ki szeretném emelni, hogy ezzel kapcsolatban a gyakorlat azt a tendenciát mutatja, hogy a *szuverén egyenlőség* részeként létező *államok egyenlőségének* elve sajátos tartalommal bír a gyakorlatban, hiszen az erőszak alkalmazásának során egyes államok (tipikusan a nagyhatalmak) valahogyan mindig „egyenlőbbek” a többinél – mondhatni elsők az egyenlők között.⁴⁸ Ezt a konkrét esetben Oroszország vonatkozásában is megállapíthatónak tartom, mely valahol a nemzetközi jog gyengeségeként is értelmezhető,⁴⁹ de meglátásom szerint, ha csupán implicit módon nyilvánul is meg, mégis a „viszonosság elvére” alapozva alakították így a gyakorlatot az egyes domináns államok a saját érdekeikre és esetleges későbbi igényeikre tekintettel. További lényeges eleme az alapelvnek, hogy, még a XXI. században sem kizárt a jogszerű erőszakos fellépés lehetősége, de a fegyveres erő elsőként való bevetése szinte mindig jogellenes. A krími megszállás itt válik igazán érdekessé a nemzetközi jog aspektusában, hiszen a fegyveres támadás lenne az, ami megalapozná az *önvédelem* lehetőségét, mintegy fegyveres erőszak másodikként történő jogszerű alkalmazásának formájában az érintett fél által.⁵⁰ De, abból adódóan, hogy itt csupán fegyverhasználattal fenyegető csapatok mozogtak, és annak tényleges bevetésére egy alkalommal sem került sor, az önvédelem keretében történő fellépés lehetősége Ukrajna oldalán nem vált jogi értelemben megalapozottá.

Ezzel kapcsolatban szükségesnek érzem a nemzetközi büntetőjog, azon belül is az *agresszió* kérdésének mélyebb vizsgálatát. A definíció az ENSZ Közgyűlésének 3314. (XXIX.) sz. határozatában került megalkotásra, ugyanis a felmerülő politikai és jogi igények sora erőteljesebbnek bizonyult, mint az exemplifikatív meghatározásból adódó esetleges „hézagok” által az ötletnyújtás lehetősége a békebontásban gondolkozóknak.⁵¹ A definíciót, bár további kritikák is érték, mivel annak ellenére, hogy megalkották, a konkrét körvonalak és alapvetően problémás kérdések (pl.: humanitárius intervenció esetköre, vagy a jogszerű

⁴⁸ KRISCH, Nico: *Crimea and the Limits of International Law*. EJIL: Analysis, 2014.03.10., 1.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Habár az egyes nyelvi változatok közötti különbségek felvetik a kérdést, hogy mikor is adott erre lehetőség. Míg a francia fordításban „*agression armée*”, az angol szövegezésben „*armed attack*” ami megalapozza az önvédelem jogát. A látványos eltérés ellenére, úgy gondolom, ha a teleologikus jogértelmezés alapján vizsgáljuk a rendelkezést, bizonyos, hogy az önvédelemre szélesebb lehetőséget biztosító megfogalmazást (vagyis az angolt) kell alkalmazandónak tekintenünk. KOVÁCS: i.m. 558.

⁵¹ KOVÁCS: i.m. 543.

önvédelem gyakorlása) megválaszolatlanul maradtak. Ebből adódóan ezek gyakorlati kidolgozása az ICC bírúra hárul, eseti döntések meghozatala által kialakított álláspont közvetítése során – amíg nincs egy ezekre is kiterjedő agresszió definíción.⁵² Fontos, hogy ugyan már ebben is elkülönítik egymástól az agresszió bűncselekményének (*crime of aggression*) és az agresszió cselekményének (*act of aggression*) eseteit – de azok szorosan összekapcsolódnak, hiszen a bűncselekmény megvalósítása mintegy szükségszerűen magában foglalja cselekmény megvalósítását. Ezek alapján minősítve az orosz állam fellépését, az agresszív cselekmény akár több pont értelmében is megalapozott,⁵³ attól függően, hogy mennyiben fogadjuk el a konzekvens tagadást Oroszország részéről, arról, hogy ők küldték volna a Krimre a katonákat. A definíció ezen része – talán a modern hadviselés sajátosságai okán – magában foglalja, hogy a hadüzenet nem képezi előfeltételét a cselekménynek,⁵⁴ így ennek hiánya nem akadályozza a minősítést. Az agresszió, mint cselekmény tehát adott, a következő kérdés, hogy ennek büntette is megvalósult-e. Úgy gondolom a válasz ebben az esetben is igenlő, hiszen a tényállási elemek fellelhetőek: az agresszió cselekménye, illetve az ENSZ Alapokmányában foglaltakkal össze nem férő módon történő megvalósítás, jelen esetben az ukrán állam területi integritásának sérelmét érte alatta. De közel sem elhanyagolható tényező, hogy sem Ukrajna, sem az Orosz Föderáció nem ismerte el magára kötelezőnek a Római Statútumot, így kívül esik a Nemzetközi Büntetőbíróság területi joghatóságán a Krim-félszigeten elkövetett cselekmények köre. Csupán elvi síkon, de érdekes továbbgondolása a helyzetnek, hogy akár az ügynek az ENSZ BT által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé utalásának lehetősége sem lenne kizárt.⁵⁵ Véleményem szerint ez az opció az agresszióval kapcsolatos szabályok erőteljesen kritizálható részeként létezik, hiszen ilyen módon egy elviekben független, és önálló jogi szervnek (ICC) egy tisztán politikai testület (ENSZ BT) állásfoglalására tekintettel kellene eljárnia, vagy bizonyos eljárási cselekményeket foganatosítania. Hozzáteszem, jelen esetben a kifejtettek gyakorlati

⁵² GILLET, Matthew: *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*. International Criminal Law Review Vol. 13. (2013) Issue 4. 835.

⁵³ Ezek a következők:

a.)(...) mindenfajta katonai megszállás, bármilyen ideiglenes is, amely ilyen invázió, vagy támadás következménye,(...) más állam területének erő alkalmazásával történt annektálása

e.) ha egy állam fegyveres erőit, amelyek más állam területén tartózkodnak a fogadó állammal történt előzetes megegyezés alapján, az egyezményben foglalt feltételek megszegésével használja fel(...)

g.)ha egy állam fegyveres bandákat, csoportokat, önkénteseket vagy zsoldosokat küld - vagy a nevében ilyeneket küldenek- más állam ellen fegyveres cselekmények végrehajtására(...)

⁵⁴ „Any of the following acts, regardless of a declaration of war,...” Rome Statute of the International Criminal Court, Article 8.

⁵⁵ Rome Statute of International Criminal Court, Article 15 bis 7.

realizálódása szinte teljes mértékben kizárt, Oroszországnak a Biztonsági Tanácsban való jelenlétére és vétőjogára tekintettel.

Végül egy olyan nemzetközi jogi alapelvet szükséges megvizsgálnunk, mely sajátos kapcsolódási pont az érintett, pontosabban megsértett *nemzetközi szerződések*hez, ez pedig az *államok nemzetközi kötelezettségeinek jóhiszemű teljesítése*. Ennek az elvnek a sérelmét is magában foglalja, ha egy adott állam nem tanúsít szerződésszerű magatartást és ezzel megszegi valamely vállalt, speciális kötelezettségét. Véleményem szerint megállapítható, hogy mind az ENSZ Alapokmányában,⁵⁶ mind az ENSZ Közgyűlésének 2625. (XXV.) számú határozatában,⁵⁷ mind pedig a jogi kötelező erővel nem rendelkező Helsink-i Záróokmányban⁵⁸ találhatunk olyan rendelkezéseket, melyek sérelme a konkrét konfliktusban felhívható.

Az egyes bi- és multilaterális szerződések közül, melyek kifejezetten az egyik félként azokat aláíró Orosz Föderációt kötelezik, időrendi sorrendben haladva, az első számunkra lényeges a *Budapesti Memorandum*, melyben a szerződő felek⁵⁹ arra tekintettel, hogy Ukrajna csatlakozott a nukleáris fegyverek korlátozásáról szóló egyezményhez, vállaltak bizonyos kötelezettségeket Ukrajnával szemben. Ennek értelmében valamennyi részes fél kötelezi magát, hogy tiszteletben tartja Ukrajna függetlenségét, szuverenitását és határait, valamint tartózkodik az ukrán állam területi integritásával, vagy politikai függetlenségével szembeni erőszakkal (esetleg azzal való fenyegetéssel) történő fellépéstől⁶⁰ – hogy csak az orosz állam által nagy valószínűséggel megsértett pontjait emeljük ki a megállapodásnak.

Az 1997-ben megkötött bilaterális, az *Orosz Föderáció és Ukrajna közötti baráti, együttműködési és partnerségi egyezmény*ben vállaltak sem maradtak sértetlenül. A felek, a közöttük kialakítandó kapcsolat során kölcsönösen vállalták, hogy tiszteletben tartják egymás szuverén egyenlőségét, területi integritását, határok sérthetetlenségének elvét, egymás belügyeibe való beavatkozás tilalmát (...), valamint az egyéb általánosan elfogadott nemzetközi jogi normák körét.⁶¹

Ezekén túl, még ugyanebben az évben rendezésre került a fekete-tengeri flotta állomásoztatásának kérdése a Krim-félszigeten,⁶² melyet 2010 áprilisában az ún. *kharkivi*

⁵⁶ Sérült: 2. cikk, 1. 2. 4. és 7. pontjai.

⁵⁷ Sérült, a Preambulumban megjelölt egyes alapvető elvek közül: a), f) és g) pontok.

⁵⁸ Sérült: I., II., III., IV., VI. és X. pontokban kifejtett elvek köre.

⁵⁹ Az Egyesült Királyság, Észak-Írország, az Amerikai Egyesült Államok és az Orosz Föderáció.

⁶⁰ Budapesti Memorandum 1. és 2. pont.

⁶¹ Excerpts from Article 3 of the "Treaty of Friendship, Cooperation, and Partnership Between Ukraine and the Russian Federation" as translated and reprinted in FBIS. (Doc. Number: FBIS-SOV-97-124,03.06.1997)

⁶² Agreement between Russia and Ukraine on the Status and Conditions of the Presence of the Russian Black Sea Fleet on the Territory of Ukraine (08.08.1997)

paktum keretében hosszabbítottak meg. Ennek az egyezménynek is több pontja sérült,⁶³ amikor a flotta ukrán területen működő, állomásozó tagjai nem tartották tiszteletben Ukrajna szuverenitását és a belügyeibe való beavatkozás tilalmát sem, továbbá amikor a hadgyakorlataikat nem az előírtak szerinti előzetes ukrán hatósági engedéllyel és helyeken végezték.⁶⁴

Összegzés helyett azt szeretném kiemelni, hogy a fennálló jogi köteleességek oldaláról tekintve az a megállapítás valószínűsíthető, hogy Oroszország több ízben, és több szinten is megsértette a nemzetközi jog szabályait a Krím-félszigeten tanúsított magatartásával, akár az általános, akár a speciális kötelezettségeit vizsgáljuk. Viszont ahhoz, hogy teljes véleményt alkothassunk a nemzetközi helyzetről, meg kell vizsgálnunk a másik oldal állításait, ellenérveit is és érdemi következtetéseket csupán azt követően vonhatunk le.

3.3. Az érem másik oldala – Oroszország ellenérvei a felsorakoztatott jogsértésekkel szemben és a „segítségnyújtás” jogalapja

Annak ellenére, hogy az orosz hatóságok a kezdetektől fogva konzekvensen tagadják, hogy akár támogatás, akár nyomásgyakorlás, akár egyéb módon az Orosz Föderáció állna a krími válság hátterében, egyetértek Samantha Power, amerikai nagykövet megállapításával, miszerint: *„Oroszország tettei sokkal többet mondanak bármely állításánál.”*⁶⁵ A következő fejezetben azt vizsgálom, milyen érvekre hivatkozással tekinthetőek (Oroszország értelmezése szerint legalábbis) jogszerűnek a krími válság során tett orosz lépések.

3.3.1. Gyakorlati kivételre alapított jogszerű (?) erőszak-alkalmazás

Az előző fejezetben már esett szó az *erőszak tilalmának* elvéről a nemzetközi jogban, ennek érvényesítése alól azonban léteznek kivételek. A gyakorlat több esetkört is kialakított, amikor bizonyos feltételek fennállása esetén az erőszakos fellépés nem minősül az ENSZ Alapokmány 2. cikk (4) bekezdésbe ütköző cselekménynek. Ilyennek tekinthető egyrészt, amikor a legitim kormány saját akaratából kéri a beavatkozást, másrészt pedig ilyen az önvédelem lehetősége (ez utóbbiról a következő alfejezetben szólok majd bővebben). *Prima facie* úgy tűnhet, hogy a törvényes kormány általi segítségkérés esete teljes mértékben

⁶³ 6. cikk (1) bekezdés és 8. cikk (2) bekezdés.

⁶⁴ AKANDE, Dapo: *Appeal from the Ukrainian Association of International Law*. EJIL Analysis, 2014.03.15., 3.

⁶⁵ „Russia’s actions speak much louder than its words.” (saját fordítás) – Ambassador Samantha Power, U.S. Permanent Representative to the UN, at a UN Security Council Meeting on Ukraine, S/P V.712 4 f 5.

egyértelmű és megvalósulása nem vethet fel kérdéseket, de ez a Krím vonatkozásában nem így történt. A probléma alapja, hogy ki is a legitim vezető, egészen pontosan, hogy Viktor Janukovics mennyiben minősül annak – aki levélben kérte Oroszország katonai segítségét („*military intervention*”) az ukrán helyzet kezelésére.⁶⁶ A helyzet a pozíció betöltésével kapcsolatban akkor vált kérdésessé, mikor Janukovics február 22-én eltűnt,⁶⁷ és közel húsz napig nem adott hírt magáról. Tovább bonyolítva a szituációt, a Parlament még aznap megszavazta leváltását, helyére pedig Alekszandr Turcsinovot⁶⁸ választották meg. Ezzel kapcsolatban azért említést érdemel, hogy számos szakértői elemzésben merült fel a kétely, hogy a procedúra mennyiben volt megfeleltethető az ukrán alkotmányban foglalt előírásoknak.⁶⁹ A tényhelyzet érthető, a kérdés, hogy mennyire releváns a nemzetközi jog szempontjából, hogy a még 2010-ben demokratikus keretek között megválasztott⁷⁰ elnöknek mennyiben az ukrán alkotmányosság keretei között ment végbe a leváltása? Értelemszerűen, amennyiben az Orosz Föderáció fellépésének jogszerűsége mellett érvelünk, ennek kifejezett jelentőséget kell tulajdonítanunk, hiszen ez adja a beavatkozás legális jogalapját. Ennek megfelelően hangsúlyozta Putyin is 2014. március 4-i sajtótájékoztatóján, hogy milyen három módon váltható le egy elnök⁷¹ – azonban ezek közül egyik sem valósult meg, így a legitim vezetőnek továbbra is Janukovicsot kell tekinteni. Viszont, amennyiben objektív alapokra helyezzük a vizsgálatot, osztom Daniel Wisehart és Zachary Vermeer meglátását, mely értelmében nem lenne kívánatos egy katonai beavatkozás jogalapját, mely úgy gondolom elég jelentős nemzetközi jogi relevanciával bír, az ukrán belső jog egyes homályos pontjaitól függővé tenni.⁷² Ráadásul ilyen, illetve hasonló módon hatalomért versengő esetekben a nemzetközi jogban az egyetlen elfogadható és objektív alapon figyelembe vehető a *tényleges hatalomgyakorlás* („*effective control*”) elve lehet.⁷³ Ha pedig ebből indulunk ki, semmiképp sem tekinthetjük Janukovicsot az ukrán állam legitim vezetőjének. Így nem releváns az sem, hogy felhívta az orosz államot az ukrán állampolgárok életének, egészségének és

⁶⁶ VERMEER, Zachary: *Intervention with the Consent of a Deposed (but Legitimate) Government? Playing the Sierra Leone card*. EJIL Analysis, 2014.03.06., 1.

⁶⁷ http://www.washingtonpost.com/world/ukraines-president-open-to-early-vote-polish-leader-says-scores-reported-killed-in-clashes/2014/02/21/05d3de46-9a82-11e3-b931-0204122c514b_story.html (2014.11.05.)

⁶⁸ WISEHART: i.m. 5.

⁶⁹ <http://www.lawfareblog.com/2014/03/russia-in-ukraine-a-reader-responds/> (2014.11.05.)

⁷⁰ VERMEER: i.m. 3.

⁷¹ Meghal, személyesen lemond, vagy lemondadják, mint vitathatatlan jogi tények. <http://eng.news.kremlin.ru/news/6763> (2014.11.05.)

⁷² VERMEER: i.m. 3.

⁷³ WISEHART: i.m. 5.

szabadságának védelmére,⁷⁴ majd ezt a nyilatkozatot áprilisban sajátjának is ismerte el (hozzáteszem, ha legitim hatalomként is tekintenénk rá, az, hogy ezt mennyiben „saját akaratából” eszközölte, vagy sem, akkor is további aggályokat vetne fel). Annak sincs különösebb jelentősége, hogy kinyilvánította, él és továbbra is törvényes elnöknek tartja magát.⁷⁵ Véleményem szerint, mindent egybevetve, ez a jogalap nem elégséges ahhoz, hogy a nemzetközi jog szempontjából az orosz intervenciót jogszerű keretek között megvalósulónak minősíthessük.

3.3.2. Az önvédelem joga, a kisebbségvédelem és a népek, nemzetek önrendelkezési jogának gyakorlása

A címben említett három terület közül valamennyi külön-külön is megállná a helyét, mint jogalapja Oroszország magatartásának a Krím-félszigeten. Viszont, mielőtt önállóan vizsgálnám őket, fontosnak tartom kiemelni, hogy milyen módon kapcsolódnak szervesen össze. A kiindulási pont a Krím etnikai berendezkedése: egyedülálló módon ez az egyetlen olyan régió Ukrajnában, ahol az ukránok kisebbségben vannak, ráadásul a „legtarkább” összetételű az itt élő népcsoportokat tekintve. Az itt lakó 2,3 millió ember többsége orosznak vallja magát és orosz nyelven is beszél, számszerűen a krími lakosság 58%-a.⁷⁶ A tényadatokból egyértelmű, hogy a történelmi kötődés mellett miért lehet fontos a félsziget az orosz államnak. A fő kapcsolódási pont tehát a Krímen élő jelentős *orosz kisebbség*. Hiszen, mint valamennyi népet, nemzetet, őket is megilleti az önrendelkezési jog gyakorlásának lehetősége annak akár belső, akár külső vetületét is vesszük alapul.⁷⁷ Léván kisebbség, az anyaállam (most: Oroszországi Föderáció) bizonyos körülmények fennállása esetén fellephet a védelmükben – habár legitim formában csupán a nemzetközi jogban meghatározott módokon.⁷⁸ Végül ehhez kapcsolódóan az önvédelem joga is felmerülhet az orosz állam oldalán, hiszen ennek gyakorlását nem akadályozzák államhatárok, az extraterritorialitás *a contrario* levezethető.⁷⁹

⁷⁴ “(...) Mr Yanukovych, asking us to use the Armed Forces to protect the lives, freedom and health of the citizens of Ukraine.” <http://eng.news.kremlin.ru/news/6763> (2014.11.05.)

⁷⁵ “I am still alive and I am still the legitimate president,” <http://rt.com/news/yanukovich-statement-ukraine-crimea-074/> (2014.11.05.)

⁷⁶ Egy 2001-ben tartott népszámlálás adatai értelmében. (Továbbá 24% vallotta magát ukrán nemzetiségűnek, míg 12% krími tatárnak.) <http://www.bbc.com/news/world-europe-26367786> (2014.11.05.)

⁷⁷ SZALAYNÉ Sándor Erzsébet: *A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században*. MTA Kisebbségkutató Intézet, Gondolat Kiadói Kör, Budapest, 2003., 32-33.

⁷⁸ KARDOS Gábor: *Kisebbségek: Konfliktusok és garanciák*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2007., 135-146.

⁷⁹ WISEHART: i.m. 1-2.

Az *önvédelem jogának* alkalmazásáról már esett szó a dolgozatban, de most az ellenkező oldalról vizsgáljuk ennek lehetőségét, orosz jogsérelmet keresve. Ha Sir Humphrey Waldock – mivel visszaélésekre is alapot adó, így igen vitatott – hármas feltételrendszerét vizsgáljuk (mely szerinte feljogosítja az érintett államot állampolgárainak akár erőszakkal való védelmére is),⁸⁰ még annak értelmében sem megalapozott az orosz állami beavatkozás. Az önvédelem egyébként, bár természetes jogként létezik a nemzetközi jog rendszerében, de ahogyan itt is látjuk, főszabály szerint elengedhetetlen előfeltétele valamely jogsértő, agressziós cselekmény kifejtése. Azonban ilyen (vagy ilyen jellegű) cselekmény bizonyítható módon nem történt az orosz kisebbséggel szemben a Krími Autonóm Köztársaság területén, sem bárhol máshol Ukrajnában. Ezt támasztja alá, hogy az elszenvedett sérelmekről Putyin elnök is csupán általánosságban beszélt, konkrét megvalósulás említésére még általa sem került sor,⁸¹ ami egyértelműsíti számunkra annak hiányát. Amennyiben már bekövetkezett a támadás, akkor úgy vélem, nem kérdéses az önvédelem jogának érvényesítési lehetősége. Azonban figyelemmel a krími eseményekre, érdemes megvizsgálni az önvédelem két speciális formáját is, melyek sajátossága abban áll, hogy úgy adnak lehetőséget jogszerű erőszak alkalmazásra, hogy (még) nem történt fegyveres fellépés a másik oldalon. (Habár a *Webster doktrínában* foglaltaknak – szükségesség, arányosság és azonnaliság – itt is fenn kell állnia, mintegy a visszaélések elkerülése végett.) A *pre-emptív*, mint „feltartóztató” és a *preventív*, mint „megelőző” önvédelmi formák tartoznak ebbe a rendhagyó körbe. Az orosz állam érvelésében ez annyiban lenne releváns, amennyiben az ukrán oldalon bizonyíthatóan fennállna egy hamarosan bekövetkező, másként el nem hárítható támadás. Viszont ez oroszországi feltevéseken túlmenően tényekkel – ahogyan az fentebb kifejtésre került – nem támasztható alá a Krím félsziget helyzetét tekintve, így ez a jogcím sem képezheti alapját az orosz állami fellépés legitim voltának.

Ennél összetettebb kérdéskör a *kisebbségvédelem*. A nemzetközi jog ezen területe azt igazolja, hogy egy másik állam nyelvi, kulturális közösség értékrendjének elfogadása tipikusan nem kölcsönös a kisebbség tagjainak kollektív, vagy egyéni jogainak tekintetében, sőt gyakran kifejezetten hátrányos helyzetet jelent jogaik érvényesítésének terén.⁸² Az alapvetés után azonban ki szeretném emelni, hogy teljes mértékben osztom azt az álláspontot,

⁸⁰ Az állampolgárokat közvetlenül fenyegető sérelem; amely állam területén zajlik mindez, annak részéről a megfelelő fellépés hiánya; szigorúan csak a sérelem elhárításához szükséges mértékű beavatkozás. 1952 General Course at The Hague on 'The Regulation of the Use of Force by Individual States in International Law (81 RdC 1952, 455)

⁸¹ „real threat to the lives and health of Russian citizens and the many compatriots who are currently on Ukrainian territory.” – Putin <http://eng.kremlin.ru/news/6752> (2014.11.05.)

⁸² KOVÁCS: i.m. 337.

mely értelmében ez a terület és a kisebbségek problémái úgy léteznek, mint egy „*átvitt értelemben vett kaleidoszkóp: színesen kavargó változások gyors egymásutánjaként.*”⁸³ A kisebbség jogainak garantálásáért elsősorban az az állam felelős, mely területén élnek, de az „anyaállam” fellépése sem kizárt – habár biztonsági aggodalmakat hordozhat magában, rokon közössége tagjainak védelme során (pl.: fegyveres konfliktushelyzet, háború kirobbantása).⁸⁴ Ennek a szerepkörnek a négy lehetséges megvalósulási formájáról már tettem említést,⁸⁵ melyek közül Oroszország a *belső jogszabályok elfogadásának* lehetőségével élt, véleményem szerint egészen újraértelmezve annak lényegét. Főszabály szerint, ha ilyen intézkedésre kerül sor, akkor tipikusan pozitív megkülönböztetésben részesítik az érintett rokon kisebbség tagjait. Ehhez képest 2014. március 1-jén Putyin kért felhatalmazást az orosz Szövetségi Tanácstól az Ukrajnában kialakult rendkívüli helyzetre tekintettel arra, hogy fegyveresen beavatkozhasanak, amíg a társadalmi és politikai helyzet nem rendeződik.⁸⁶ Ezt az orosz Dumában még aznap jóváhagyták és ezáltal jogszabályi szintre emelték.⁸⁷ Ezzel viszont meg nem kerülhető probléma, hogy számos nemzetközi jog szintjén vállalt kötelezettségének áthágását alapozta (volna) meg Oroszország, de, belső jogi szabályozásra, nemzetközi szerződésben foglalt kötelezettséggel szemben hivatkozni nincs lehetőség.⁸⁸ Egyebekben ez az önkényes újraértelmezése a rokon kisebbségek védelmének, a gyakorlatban is a nemzetközi jog sérelméhez vezetett volna, sőt, kifejezetten a joggal való visszaélés esetével állunk szemben, ha azt vesszük alapul, hogy saját cselekményük legitim voltát megalapozandó, közel teljes egészében kifordítva értelmezték a kisebbségvédelem lehetőségét – tehát ez a jogcím sem lesz elfogadható.

Vizsgáljuk meg végezetül a *népek, nemzetek önrendelkezési joga* érvényesítésének lehetőségeit is. A mai nemzetközi jog egyik lényegi elve, mely valódi kollektív jogként illeti meg a kisebbségeket,⁸⁹ mégis az egyik leghomályosabb tartalommal, illetve körvonalakkal bíró alapelvvel állunk szemben.⁹⁰ A fent említett *belső és külső oldala* abban határozhatóak meg, hogy előbbi értelmében a szuverenitás belső oldalával fedezhetünk fel azonosságot, csak

⁸³ SZALAYNÉ: i.m. 29.

⁸⁴ KARDOS: i.m. 135-137.

⁸⁵ Ezek a következők: fellépés nemzetközi intézményekben és előttük eljárás megindítása; együttműködés ebben a kérdéskörben a másik, területileg érintett állammal; segítségkérés harmadik államoktól; belső jogszabályok elfogadása. KARDOS: i. m. 138.

⁸⁶ <http://eng.kremlin.ru/news/6751> (2014.11.05.)

⁸⁷ WISEHART: i.m. 1.

⁸⁸ Vienna Convention on the Law of Treaties (1969.), Article 27.

⁸⁹ KARDOS: i.m. 42-43.

⁹⁰ KOVÁCS: i.m. 248. (Ezt igazolja, hogy még többek között ennek az elvnek az értelmezését véghezvinni hivatott ENSZ 2625. (XXV.) Közgyűlési határozat is belső ellentmondásba keveredett. Függetlenedés, mint egyik megnyilvánulási módja az önrendelkezésnek vs. államok területi sérthetlensége.)

egy meghatározott népre vetítve (politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális rend szabad megválasztása). Ehhez képest ez kifelé úgy jelenik meg, hogy az érintett lakosság hozzájárulása szükséges egy adott terület levál(aszt)ásához. A Krími Autonóm Köztársaság esetében, ahogyan azt a neve is sugallja számunkra, a területi szintű autonómia adott a félszigetnek, mely során itt is érvényesül a hatáskör-megosztás az állammal (Ukrajna), habár a tipikus képletnek megfelelően az államnál marad valamennyi stratégiai jelentőségű döntési lehetőség.⁹¹ A helyzet komplikációja abban rejlik, hogy a félsziget törekvése az önrendelkezési jog „külső oldalának” teljes érvényesítésére, mint jelen esetben az ukrán államtól való függetlenedésre külső nyomásgyakorlás miatt került sor, hiszen február végétől folyamatosan felfegyverzett katonák lepték el a Krímet, majd a „lecserélt” vezetőségnek köszönhetően március közepére már népszavazást írtak ki ezzel kapcsolatban.⁹² Meglátásom szerint ilyen mérvű külső kényszer mellett és a területi függetlenedés anyagi feltételeinek hiányában⁹³ a népek önrendelkezési jogát próbálják félreértelmez(tet)ni, mely a nemzetközi jog garanciális szabályrendszerében elfogadhatatlan. Ha ezt a próbálkozást legitimnek tekintenénk, akkor ilyen elgondolások mentén – Prof. Barry Kellman gondolataival azonosulva – ha egy fiktív esetben, Kanada egy tartománya minden komoly és valós indok nélkül egyik napról a másikra úgy döntene, hogy az USA 51. állama kíván lenni, hiába támogatná a törekvést az Egyesült Államok, az sem lenne legitim. Teljes mértékben sértene az államok területi szuverenitását, és egyértelmű, hogy ilyen lehetőséget nem foglal, nem is foglalhat magába az önrendelkezési jog, csak esetlegesen egy hibás feltevés alapján történő félreértelmezés keretében, amelyre viszont értelemszerűen nem alapíthatjuk a nemzetközi jog gyakorlati alkalmazását.⁹⁴

A rövid felvezető után néhány olyan esettel szeretném összehasonlítani a Krím elemzett helyzetét, ahol hasonlóképpen az alfejezetben taglalt területek jelennek meg, mégis az említett kaleidoszkópnak megfelelően, kicsit másként. Hozzáteszem, érdekes következtetésekre adhat alapot, hogy más esetekben Oroszország (vagy még jogelődjeként a Szovjetunió) milyen álláspontot is képviselt. Mintapéldája az említetteknek az *Észak-Ciprusi*

⁹¹ KOVÁCS Péter: *Nemzetközi jog és kisebbségvédelem*. Osiris Kiadó Budapest, 1996., 183-186. (a továbbiakban: Kovács [1996])

⁹² <http://time.com/19097/putin-crimea-russia-ukraine-aksyonov> (2014.11.05.)

⁹³ Nem sikerült az önrendelkezés belső vetületét megvalósítani, úgy, hogy komoly és kitartó tárgyalásokat folytattak erre vonatkozóan a felek. Továbbá anyagi jogi értelemben ez az „ultima ratio” adott, az emberi jogok folyamatos és durva megsértése miatt; tartósan megtagadott jog, mely által a politikai autonómia kialakítható lenne, elszakadás nélkül. PETERS, Anne: *Sense and Nonsense of Territorial Referendums in Ukraine, and Why the 16 March Referendum in Crimea Does Not Justify Crimea's Alteration of Territorial Status under International Law*. EJIL Analysis, 2014.04.16., 3-4.

⁹⁴ SYNOVITZ: i.m.

Török Köztársaság esete. Az ott kialakult nemzetközi konfliktus egészen 1974-ig vezethető vissza, amikor saját állampolgárainak („our kinsem”) védelme érdekében, a szigeten lakó görögök miatt eszközölt intervenciót Törökország. 1975 februárjában az átszervezett területi adminisztráció kinyilvánította, hogy a sziget az említett néven létezik a továbbiakban és Törökországgal föderációként tekintett magára, majd 1983-tól már független államként definiálta létét.⁹⁵ Ez nagyon kivételes és elvonatkoztatott alapon még a népek önrendelkezési jogaként is felfogható lenne – ha a korábbiakban kifejtett feltételek fennállását tudnánk igazolni –, de itt sem hanyagolható el mindaz, hogy a törökök folyamatos katonai megszállása⁹⁶ általi nyomásgyakorlás következtében egy török „bábállam”-ról beszélhetünk, nemzetközi jogi értelemben. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy ezen események sora heves tiltakozást váltott ki a nemzetközi közösség tagjaiból, akik akkor teljes mellszélességgel Ciprus területi integritásának védelme mellett álltak ki, közöttük a Szovjetunió is.⁹⁷ Ezt igazolja számunkra, hogy a ciprusi fejleményekre tekintettel az ENSZ BT 505 (1984) határozat elfogadása során mindössze egy ellenszavazat érkezett és egy tag tartózkodott,⁹⁸ Oroszország jogelődje pedig nemhogy nem élt a vétőjogával, hanem egyenesen igenlően szavazott. Számunkra mindez annyiban érdekes a krími események szempontjából, hogy a körülmények *quasi* egyeznek, habár itt annyival árnyaltabb a helyzet, hogy a félsziget függetlenedésével kapcsolatban tartott népszavazást követően néhány nappal a Krím kérte, hogy csatlakozhasson az Orosz Föderációhoz. De ettől függetlenül szembetűnő az orosz állam hozzáállásbeli változása. Az eddig kifejtettek alapján egyetértek a Theodor Schilling által egyik cikkében idézett gondolattal, mely értelmében: ahogy a Krím-félszigeten lezajló események is mutatják, az „erős” még mindig azt teheti amihez elég hatalma van, míg a „gyenge” azt, amit ebből adódóan el kell, hogy fogadjon.⁹⁹

Ezen a ponton érdemes kitérni röviden *Kosзовó* függetlenedésére, mely szintén érdekes ellentmondások feltárását alapozza meg. A kosзовói válság kirobbanása 1998-ra vezethető vissza, amikor az albán függetlenedési törekvések felerősödését (Kosзовói Felszabadítási Hadsereg) és a területnek az anyaállamhoz való visszacsatolásának igényét súlyos etnikai tisztogatásokkal reagálta le a szerb közösség.¹⁰⁰ A teljes humanitárius

⁹⁵ HOFFMEISTER, Frank: *Legal Aspects of the Cyprus Problem: Annan Plan And EU Accession*. Martinus Nijhoff, The Hague, 2006., 47.

⁹⁶ Mintegy 35-40.000 török katona tartózkodik Észak-Cipruson. HOFFMEISTER: i.m. 51.

⁹⁷ <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2014/03/mil-140307-rferl01.htm> (2014.11.05.)

⁹⁸ Pakisztán nemlegesen voksolt, az USA tartózkodott.

⁹⁹ „(...)the strong [still] do what they have the power to do and the weak accept what they have to accept.”

SCHILLING, Theodor: *Fresh Brains, and a Very Old One*. EJIL Analysis, 2014.04.28., 4.

¹⁰⁰ <http://kitekinto.hu/europa/2014/03/16/krim-es-kos-zovo-ugyanaz-a-helyzet/> (2014.11.05.)

katasztrófa megelőzése végett a NATO légi hadjáratot indított az akkori Jugoszlávia ellen, és az 1999. június 10-i 1244. ENSZ BT határozatban foglaltak szerint Koszovó, helyzetére tekintettel, nemzetközi igazgatás alá került. 2008. február 17-én a terület egyoldalúan kinyilvánította függetlenségét Szerbiától,¹⁰¹ mely vegyes reakciókat váltott ki a nemzetközi közösség tagjaiból. Szerb kezdeményezésre, az ENSZ Közgyűlés által még a Nemzetközi Bíróság elé is került az ügy, melyben tanácsadó vélemény 2010 júliusában született.¹⁰² Ebben a Bíróság, Szerbia várákozásaival ellentétesen, arra a következtetésre jutott, hogy a szecesszióval a koszovói albánok nem sértették meg Szerbia területi integritását, sem az 1244. ENSZ BT határozat egyéb pontjait. Ennek magyarázata Valki László szerint abban áll, hogy az említett ENSZ-dokumentum csak azt írja elő, hogy a koszovói polgári és katonai nemzetközi jelenlétet csak az ENSZ határozatával lehet megváltoztatni. Viszont a tartomány státuszának kérdése teljes mértékben nyitva maradt.¹⁰³ Számunkra Oroszország reakciója az, ami figyelemreméltó a röviden felvázolt események alapján. Azon túl, hogy „*illegitim aktusnak*” nevezte a koszovói függetlenedést, az orosz Külügyminisztérium közleményében kitért arra is, hogy elutasítják a Függetlenségi Nyilatkozatban foglaltakat, és azt úgy ítélik meg, hogy sérti az ENSZ Alapokmányát és Szerbia szuverenitását egyaránt.¹⁰⁴ Az Oroszországi Föderáció álláspontja alapvetően érthető, saját területén élő kisebbségi csoportok miatt. A megnyilvánulás akkor válik érdekessé, ha összevetjük az ukrán válság során a Krím-félsziget szeparációs törekvéseinek során való fellépésekkel, hiszen teljes mértékben szemben áll egymással a 2008-as és 2014-es vélemény a függetlenedni kívánó Koszovó és Krím tekintetében. Ráadásul, fokozva az ellentmondások körét, Putyin elnök március 18-án (a krími referendum megtartását követően) a Kremlben tartott beszédében párhuzamba állította Koszovó függetlenedését és a Krím-félsziget kiválását Ukrajnából, részletezve előbbi státuszváltásának jogszerűségét, mely mintegy precedensként a jelenlegi események jogszerűségét támasztja alá.¹⁰⁵ Összességében úgy gondolom, hogy az orosz állam megnyilvánulásai a két eset vonatkozásában mindenképp elgondolkoztatóak, hogy mennyiben is befolyásolhat egy álláspontot a saját érdekek egésze.

Végül érdemesnek tartom összevetni a krími válság egészét a 2008-ban Dél-Oszétiában lezajlott „függetlenedési” folyamattal, melyben (szintén) jelentős szerepet játszott

¹⁰¹ http://kitekinto.hu/europa/2011/02/18/harmadik_szuletesnapjat_unnepli_koszovo/#.VG8Wa_mG9gk (2014.11.05.)

¹⁰² ICJ, *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*. Advisory Opinion of 22 July 2010.

¹⁰³ http://kitekinto.hu/europa/2008/02/17/koszovo_fuggetlen_oroszag/#.VG8JPfmG9gk (2014.11.05.)

¹⁰⁴ Statement by Russia's Ministry of Foreign Affairs on Kosovo (216-17-02-2008)

¹⁰⁵ <http://eng.kremlin.ru/news/6889> (2014.11.05.)

az orosz állam. A jobb átláthatóság és megértés végett ezt az áttekintést táblázatos formában mutatom be, az alábbiak szerint:¹⁰⁶

HASONLÓSÁGOK	KÜLÖNBSÉGEK	
• kilátásban lévő NATO-tagság	• orosz katonai műveletek, és a benyomulás mértéke	
	<u>Krím-félsziget</u> nem történt nyílt katonai beavatkozás	<u>Dél-Oszétia</u> nagy mérvű behatolás (vitatott, hogy pontosan mely régiókba), továbbá légi csapások és bombázások
• gazdasági függés Oroszországtól, így nyomásgyakorlás lehetősége (lásd: „gázháborúk”)	• a konfliktus áldozatainak száma	
	<u>Krím-félsziget</u> nincs halálos áldozat	<u>Dél-Oszétia</u> ~1000 ember vesztette életét öt nap alatt az összecsapások során
• nagyszabású határmenti hadgyakorlatok általi fenyegetés az orosz állam oldalán	• Oroszország katonai jelenlétének kinyilatkoztatása	
	<u>Krím-félsziget</u> konzekvensen tagadták, hogy az orosz állam támogatná a „helyi önvédelmi erőket”	<u>Dél-Oszétia</u> elismerték, hogy az Oroszországi Föderáció áll a katonai intervenció hátterében
• olimpiai játékok és oroszországi katonai fellépés időben párhuzamos volta (Peking, 2008. vs. Szocsi, 2014.)	• az orosz állammal szembeni szankciók eszközölésének időtartama	
	<u>Krím-félsziget</u> az első felszólításokat követően néhány nappal már bevezették a szankciók első körét	<u>Dél-Oszétia</u> csupán kilátásba helyezett negatív következmények, tényleges alkalmazásukra nem került sor
• az Amerikai Egyesült Államok fellépése a grúzok, majd az ukránok oldalán	• az Oroszországi Föderáció „módszere” a függetlenedő területek elismerésére	
	<u>Krím-félsziget</u> a függetlenedésről tartott referendum alapján külön megállapodásban vált Oroszország részévé	<u>Dél-Oszétia</u> a függetlenedő terület kifejezett államelismerése
Forrás: saját szerkesztés		

Mivel a gyakorlatban, miként az említett példák is alátámasztják, tipikus magatartásnak az mondható, hogy az államok igyekeznek saját érdekeiknek megfelelően, már-már visszaélészerűen használni az önrendelkezés alapelvét, felmerül a kérdés, hogy

¹⁰⁶<http://newday.blogs.cnn.com/2014/03/14/deja-vu-about-georgia-in-ukraine-not-exactly/> (2014.11.05.)

tudunk-e olyan példát hozni, amikor békésen, eredményesen és nemzetközi közösség által is egyhangúlag elismerten használták az önrendelkezési jogot? A válasz szerencsére, bár nem általános esetkör, de igenlő. Többek között *Dél-Tirol*ban is sikeresen vitték véghez, melynek „titka” többtényezős: saját identitás megőrzésének akarata, a szuverenitás belső oldalának értelmében a politikai egység fenntartása, valamint az érintett ország erőteljes támogatása.¹⁰⁷ A harmadik pillér megvalósulása egyáltalán nem jellemző a területileg kiválással érintett államokra, pedig annak megléte úgy gondolom, e jog eredményes gyakorlásának kulcsa. További sikertörténet az *Åland-szigeteken* élő svédeknek Finnország által biztosított teljes körű autonómiája.¹⁰⁸ Sajátossága, hogy még a Nemzetek Szövetségének idején jött létre 1921-ben és annak érdekében, hogy a terület lakosságának további deklarált jogokat és garanciákat biztosíthassanak, a svéd- finn tárgyalások eredményeképp egy megállapodást írtak alá a felek, mely a szigeteken működő svéd önkormányzat nemzetközi jogi alapjaként létezik mindmáig. Így a kisebbségekkel való bánásmód egyik mintaértékű modellje lett az *Åland-szigeteken* alkalmazott gyakorlat, mely azóta is problémamentesen működik.¹⁰⁹

IV. Háborúban hallgatnak a diplomáciai megoldások? – avagy a nemzetközi közösség reakciójától a krími referendumig

A korábbi fejezetekben taglalt feltételezett orosz jogsértések természetesen reakciókat váltottak ki, mely során egyes államok, valamint nemzetközi szervezetek is felléptek, amely válaszlépések a nemzetközi jogban uralkodó *önsegély elve* alapján valósulhattak meg. Ennek relevanciáját vizsgálva, teljes mértékben egyetértek William Hague megállapításával, mely értelmében az egyes államok fellépési lehetőségeinek köre a nemzetközi jog szabályrendszerén alapszik, ezért a „hitelesség” megőrzése végett, amennyiben ennek bármely részét megsértik, annak érezhető következményei kell, hogy legyenek.¹¹⁰

¹⁰⁷ KARDOS: i.m. 52.

¹⁰⁸ KOVÁCS [2006] i.m. 211.

¹⁰⁹ GEREKEN Ágnes, KARDOS Krisztina, NEMES Dénes: *A pozitív diszkrimináció elmélete és gyakorlata. Minoritás Alapítvány*, Budapest, 1996., 36-37.

¹¹⁰ http://kitekinto.hu/europa/2014/03/23/oroszorszag_globalis_elszigeteldes_fele_tart/#.Uy9j-qh5O8w (2014.11.05.)

4.1. A nemzetközi közösség reakciója

A viták békés rendezésének szabályából kiindulva egyenes következik a jogsértő magatartással szembeni fellépés során a fokozatosság érvényesülése. Ennek megfelelően, mintegy bevett módon, előbb a konfliktus kezelésére való felhívások, majd – amennyiben ezek nem vezettek eredményre – a tényleges ellenlépések, szankciók megvalósítása következik.

In concreto a félsziget csendes inváziójának intenzitásából adódóan, március hónap elejétől megjelentek az egyes nemzetközi fórumok nyilatkozatai, melyekben általánosan „mélységes/rendkívüli aggodalmuk” került kifejezésre, tipikusan az Oroszország általi agresszió és Ukrajna területi épsége miatt, továbbá a feleket a helyzet békés, tárgyalásos formában történő közös rendezésére hívták fel, a nemzetközi jog normáinak keretei között. A nemzetközi szervezetek közül az ENSZ (főtitkári közlemények és a BT rendkívüli ülései¹¹¹ – utóbbiak kifejezetten a „történeti tényállás” tisztázása végett), az Európai Unió valamennyi külügyekkel foglalkozó szerve (az Európai Unió Tanácsa, az Európai Tanács, Külügyek Tanácsa, a KKBP főképvisező nyilatkozatai, és következtetései),¹¹² és a NATO Főtitkár¹¹³ egyaránt nyilatkoztak, illetve üléseztek a Krím helyzetéről. Az egyes államok vonatkozásában értelemszerűen Ukrajna, az USA és Oroszország fejezték ki álláspontjaikat külügyminisztériumi közleményekben, ritkábban az államfő által.

Ahogy a Krím-félsziget helyzete tovább destabilizálódott, már mind az EU, mind az USA szankciókat helyeztek kilátásba Oroszországgal szemben, mintegy represszália formájában, amennyiben rövid időn belül nem hajlandó együttműködni a nemzetközi közösség akaratával, és eleget tenni a nemzetközi jog szabályrendszerének. Ezeknek alapvető rendszerét a következőkben foglaltam össze:

¹¹¹ UN SC/11302 (7124th Meeting, 2014.03.01.); UN SC/11305 (7125th Meeting, 2014.03.03.)

¹¹² Az Európai Unió Tanácsa 7196/14 PRESSE: 114, PR CO: 13 (03.03.2014.); Európai Tanács nyilatkozata (2014.03.06.)

¹¹³ Statement by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen following the meeting of the NATO-Ukraine Commission (2014.03.02.)

USA	Európai Unió
2014. március 6-án kilatásba helyezett szankciók elvi rendszere a Krim-félszigeten eszkalálódó nemzetközi konfliktusra tekintettel	
<u>Az ukrán területi egységet veszélyeztető személyekkel, vagy jogi személyek esetén azok vezetőivel szemben:</u>	<u>3 lépcsős megoldás keretében:</u>
vagyonbefagyasztás	felfüggesztett vízumtárgyalások és a G8 csúcstalálkozón való részvételből kizárása az oroszoknak
vízumkorlátozás	vízumtilalom, továbbá, meghatározott krími és orosz hivatalnokok vagyonának befagyasztása
az érintett személyek számára támogatást nyújtó személyek szankcionálása	gazdasági szankciók

Forrás: saját szerkesztés

Amint az a táblázatból is szembetűnő, az Unió által kidolgozott szankciós elképzelések¹¹⁴ cizelláltabb formában léteznek, mint az Egyesült Államok által megalkotottak.¹¹⁵ Ennek ellenére sem lehetünk bizonyosak azonban egyik, vagy másik nagyobb hatékonyságában. Például a „3. lépcsőként” meghatározott gazdasági szankciók kicsengésére is tudunk mind negatív (kubai embargó hatástalansága a rendszer változására egészen 1960-tól), mind pozitív (Irán elleni gazdasági fellépésből adódóan tárgyalási hajlandóság)¹¹⁶ esetet is hozni. Krími vonatkozásban a fent vázolt szankciók gyakorlatba való átültetése a nemzetközi közösség nagy része által illegitimnek nyilvánított referendum megtartását követően kezdődött,¹¹⁷ összehangolt formában.

Végezetül annyival érzem szükségesnek kiegészíteni a fejezetet, hogy a nemzetközi szintén felmerülő konfliktushelyzetek rendezésének „tipikus forgatókönyvét” is megvizsgáljuk, jelent eseményekre vetítve. A nemzetközi viták rendezése érdekében, amennyiben a vitában álló felek a békét veszélyeztető, megszegő vagy támadó cselekményeket hajtanak végre, a Biztonsági Tanács akár kötelező erejű határozatban bármely szükségesnek tartott intézkedés megtételére jogosult. A Krim-félszigeten kialakult helyzet feloldására ez azért nem volt lehetséges megoldás, mert a Biztonsági Tanács egyik állandó tagja (az Oroszországi Föderáció) érintett a konfliktusban, méghozzá jogsértések sorával

¹¹⁴ Európai Tanács, Az állam- illetve kormányfők nyilatkozata Ukrajnáról. Brüsszel, 2014. március 6.

¹¹⁵ Executive Order of Barack Obama - Blocking Property of Certain Persons Contributing to the Situation in Ukraine (March 06, 2014)

¹¹⁶ <http://www.bbc.com/news/business-26680182> (2014.11.05.)

¹¹⁷ EU: március 17-én és 23-án, USA: március 19-én és 20-án fogantosítva a Krímmel összefüggésben.

vádolják – azonban ez a tény nem változtat a vétó jogának alkalmazási lehetőségén. A kialakult „patthelyzet” feloldásának gyors hiánya viszont – ahogyan azt Prof. Kellman is megjegyezte – *fait accompli* eredményezhet és eredményezett is, a történések gyors ütemű, nagy intenzitású és váratlan lefolyása miatt.¹¹⁸

4.2. A krími referendum, valamint annak eredménye és következményei

Az előbbieken kifejtett diplomáciai megoldások kudarcát bizonyítja, hogy ezen törekvésekkel párhuzamosan, a félszigeten az Ukrajnától történő elszakadással kapcsolatos referendum előkészületei zajlottak le.

Február 27-én, aznap, amikor Szergej Akszjonov a Krím élére került, a regionális parlament arra vonatkozóan is egyhangú döntést hozott, hogy a későbbiekben tartsanak egy referendumot a félsziget szecessziójáról.¹¹⁹ Ezt követően pár héttel, a Legfelsőbb Tanács rendkívüli ülésén hozott döntésével¹²⁰ a helyi népszavazás időpontját előrehozták 2014. március 16-ra. A következő figyelemreméltó mozzanat, hogy 2014. március 11-én a krími törvényhozás kikiáltotta függetlenségét Ukrajnától arra az esetre, amennyiben a népszavazás az általuk várt eredményekkel zárul.¹²¹ Bár a nyilatkozatban hivatkoznak Koszovó függetlenedésének legitim voltára, mint párhuzamra a krími helyzettel, lényegesnek tartom megemlíteni, hogy a Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleményének értelmében, amennyiben a népszavazás megtartásának alapját illegitim erőszak képezi, akkor az ennek alapján megtartott szavazás eredménye sem lehet legitim.¹²² Az ukrán vezetés annyiban nem hagyta „tétlenül” zajlani a krími eseményeket, hogy a népszavazás előtt egy nappal a krími regionális parlament feloszlításáról döntött, mely relevanciája nemzetközi jogi szempontból abban áll, hogy ahhoz, hogy az állam egy része annak területi integritásának sérelme nélkül elszakadjon, alapvetően szükséges, hogy az érintett állam alkotmányos rendjének mindez a folyamat megfeleljen.¹²³

A referendumot ettől függetlenül megtartották, ahol a hivatalos (bár sokak által vitatott) adatok szerint 83%-os részvételi arány mellett a szavazók több mint 96%-a voksolt az Oroszországgal való egyesülés mellett.¹²⁴ Az bevett nemzetközi jog gyakorlatában, hogy az önrendelkezési jog megvalósítása népszavazás keretében zajlik, de ehhez adottak bizonyos

¹¹⁸ SYNOVITZ, Ron: *Crimea: Annexation And Recognition - The Legal Battles Ahead* <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/ukraine/2014/ukraine-140316-rferl05.htm> (2014.11.05.)

¹¹⁹ <http://time.com/19097/putin-crimea-russia-ukraine-aksyonov> (2014.11.05.)

¹²⁰ http://www.rada.crimea.ua/en/news/03_03_14_4 (2014.11.05.)

¹²¹ Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and Sevastopol

¹²² MARXSEN, Christian: *Crimea's Declaration of Independence*. EJIL, Analysis 2014.03.18.

¹²³ SYNOVITZ: *Crimea Annexation...* i.m.

¹²⁴ <http://edition.cnn.com/2014/03/17/world/europe/ukraine-crisis/index.html> (2014.11.05.)

standardok is, melyeknek eleget kell tenni – ezek hiányában ennek lefolytatására nem kerülhet sor szabályos keretek között, mint ahogy történik (pontosabban nem történik) ez Nyugat-Szahara esetében, immáron több mint 20 éve.¹²⁵ Jelen esetben ezek fennállását vizsgálta és vetítette a krími eseményekre a Velencei Bizottság, mely során megalkotott véleményében a következő problémákat tárta fel:

- az egyértelmű jogi szabályozás hiányát,
- a pacifikált állapotok, és a szavazók szabad, befolyástól mentes akaratának kialakításának lehetőségének hiányát (a folyamatos katonai jelenlétből adódó implicit fenyegetettség okán),
- aggályokat a félszigeten történő szabad véleményalkotás jogával kapcsolatban,
- a demokratikus deliberáció és véleményalkotás nehézségét, a referendum kiírásának és megtartásának időpontja közötti rövid időtartam miatt (10 nap),
- a krími hatóságok semlegességének hiányát (a Függetlenségi Nyilatkozat okán),
- konszenzusos megoldásról történő tárgyalások elmulasztását, melybe valamennyi Krímen érintett etnikai csoportot (ukránok, oroszok, tatárok) bevontak volna.¹²⁶

Ezekből egyértelműen következik, hogy a nemzetközi jog alapján a krími regionális népszavazás teljes mértékben *illegitimnek* minősül.

Érdeemes megvizsgálni alaposabban a népszavazásra feltett kérdéseket is.

- 1.) „Támogatja-e a Krím önálló szubjektumként való csatlakozását Oroszországhoz?”
- 2.) „Támogatja-e, a Krím 1992-es alkotmányának visszaállítását és a Krím státuszának biztosítását Ukrajna részeként?”¹²⁷

Jobban megvizsgálva ezeket a kérdéseket, láthatjuk, hogy nincs olyan lehetőség, melynek eredményeképpen a félsziget továbbra is Ukrajna integráns részeként létezne tovább.¹²⁸ Az eredmények ismeretében Oroszország hivatalosan elismerte a Krím-félsziget független államkénti létét, sőt, alig néhány nappal később, 2014. március 20-án a Krím félsziget és Szevasztopol városának az Oroszországi Föderációhoz való csatlakozásáról szóló megállapodásról szóló alkotmányos törvény rendkívüli ülés keretében került elfogadásra a Dumában.¹²⁹ Ilyen formában Oroszország előbb kifejezett módon elismerte a Krími Autonóm Köztársaságot mint független államot, majd ezt még inkább megerősítette az „államközi

¹²⁵ LAMM Vanda: *A hágai Nemzetközi Bíróság döntései 1957-1982*. Gondolat Kiadó, Budapest 1984. 297-312.

¹²⁶ Venice Commission, Opinion no. 762/2014.

¹²⁷ http://index.hu/kulfold/2014/03/16/a_krim_szakit_ukrajnaval/ (2014.11.05.)

¹²⁸ http://www.bbc.com/news/world-europe-26514797#ns-panel_section-4 (2014.11.05.)

¹²⁹ http://kitekinto.hu/europa/2014/03/20/megtisztitjak_az_ukran_katonaktol_a_krimet/ (2014.11.05.)

megállapodás” megkötésével. Hozzáteszem, hogy a nemzetközi közösség többi tagja által elismerés nem történt – bár Milorad Dodik (a boszniai Szerb Köztársaság elnöke) legitimnek és demokratikusnak nevezte a függetlenedéssel kapcsolatos referendumot, azonban annak ismeretében, hogy ő belső jogi szabályok alapján nincs felhatalmazva Bosznia-Hercegovina külpolitikai arculatát befolyásoló nyilatkozatot tenni, kijelentése pusztán sokat sejtető „gesztus”, ám ahhoz jogkövetkezmények nem kapcsolódnak.¹³⁰ Ezeken túlmenően úgy vélem, érdekes momentum, hogy jelen esetben még Kína, aki általában tipikusan támogatja Oroszország lépéseit, sem állt ki nyíltan a helyzet jogszerűségének elismerése mellett. Ennek fő oka, hogy saját külpolitikai elveivel, melyeket különösen Tajvan és Tibet irányába tanúsít, a Krím-félszigeten történő orosz fellépés teljes mértékben ellentmond. Így egy sajátos „hintapolitikával” találkozhatunk a konkrét esetben Kína részéről, melynek célja egyensúlyozni a kínai kül- és belpolitikai elvek és érdekek védelme, valamint a kvázi-szövetséges Moszkva érdekeinek tiszteletben tartása között.¹³¹

Ha az 1933-as montevideói egyezmény alapján vizsgáljuk az államiság feltételeinek meglétét a Krím esetében, és az objektív tényezőket (terület, lakosság, főhatalom, utóbbi független és tényleges formájában) adottnak tekintjük, még így is hiányzik a szubjektív elem, vagyis a nemzetközi közösség elismerése – ezáltal a „képeség”, hogy más jogalanyokkal kapcsolatba lépjen. Az említett szokásjogi alapon létező feltételek konjunktív volta miatt az a következtetés vonható le, hogy a Krími Autonóm Köztársaság ilyen megközelítésben sem tekinthető a nemzetközi jog önálló alanyának. Ezt a megállapítást teljes mértékben alátámasztja az ENSZ Közgyűlésének 68/262. határozata, melyben többek között arra hívták fel a nemzetközi közösség tagjait, hogy a már említett népszavazás alapján semmilyen változást ne ismerjenek el a Krím-félsziget, vagy Szevasztopol különleges jogállású város státuszában.¹³²

Végül a félsziget államiságában bekövetkező változás minősítésére szükséges röviden kitérni. Ebben az esetben egyezik a véleményem Anne Peters EJIL: Talk! blogbejegyzésében kifejtettekkel, mely értelmében mindez attól függően határozható meg, hogy a „területi átrendeződés” mely mozzanatait, milyen mértékben és minőségében vesszük figyelembe.¹³³ Egyrészt a történeteket akár speciálisan összetett, *származékos államkeletkezés* körében megvalósuló *kiválás* (szecesszió), majd egy ezt időben szinte rögtön követő *beolvasás* formájaként is értékelhetjük. Másrészt, amennyiben a történések illegitim voltára alapozzuk

¹³⁰ http://kitekinto.hu/europa/2014/03/21/putyin_uj_baratra_talalt/ (2014.11.05.)

¹³¹ http://kitekinto.hu/kelet-azsia/2014/03/19/kina_es_japan_is_nyomas_ala_kerult_a_krim_miatt/ (2014.11.05.)

¹³² UN General Assembly Sixty-eighth session Agenda item 33 (b) A/RES/68/262 2.6.

¹³³ PETERS: i.m.

elgondolásainkat, vagy *debellatio* – ha a Krím elszakadását Ukrajnától jogszerűnek fogadjuk el, vagy *annexio* történt – ha a félsziget népszavazásának jogszerűtlen lefolytatása miatt, azt továbbra is az ukrán állam részének tekintjük.

Úgy gondolom, hogy mindent egybevetve a megvalósultak leginkább *annexióként* határozhatóak meg. Bár ennek a „megoldási formának” az alkalmazása a területváltozások körében erőteljesen tilalmazott a nemzetközi jogban, illetve mindez csupán az ENSZ Alapokmányból, valamint a nemzetközi gyakorlatból vezethető le (speciális nemzetközi egyezményt nem alkottak rá),¹³⁴ ez természetesen az *annexió* jogszerűségének megítélését nem érinti.

V. Záró gondolatok

A dolgozat elején említettem mintegy mottóként, hogy „*A történelem az élet tanítómestere.*” Jelen kutatómunka zárásaként viszont ezt az alapvetést Hegel gondolataival szeretném ha nem is megcáfolni, de legalábbis kiegészíteni. Ennek értelmében, ha még a cicerói alapokból is indulunk ki, arra figyelmeztet: az egyetlen dolog amit a történelemből megtanulhatunk az nem más, mint hogy az emberek és a kormányok sosem tanulnak belőle semmit (...).¹³⁵ Ezen elgondolás meglátásom szerint a krími konfliktus eseményeire is teljes mértékben igaz.

Joggal merülhet fel bennünk a kérdés, hogy: miért a Krím?¹³⁶ A félsziget a történelem során földrajzi elhelyezkedése miatt, szinte állandó jelleggel az ütközőzóna szerepét töltötte be „Kelet” és „Nyugat” között. Azzal kapcsolatban pedig, hogy Putyin miért döntött a félsziget megszerzése mellett, mi állhat ténylegesen a háttérben, arról több elképzelés is létezik: bizonyos felfogásokban katonai-stratégiai okokból adódóan a fekete-tengeri flotta miatt¹³⁷ – szerintem ez az elgondolás azért nem állja meg a helyét, mert a *kharkivi paktum* értelmében egyébként is 2042-ig már megállapodtak a szevasztopoli kikötő orosz fennhatóságáról.¹³⁸ Mások szerint geopolitikai szemszögből vizsgálva, a Krímen található

¹³⁴ <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2014/03/mil-140307-rferl01.htm> (2014.11.05.)

¹³⁵ “What experience and history teaches us is that *people and governments have never learned anything from history*, or acted on principles deduced from it.” HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich.

¹³⁶ <http://euobserver.com/opinion/123496> (2014.11.05.)

¹³⁷ http://kitekinto.hu/europa/2014/03/08/azonositottak_putyin_motivaciojat/#.VBOUy_1_tgk (2014.11.05.)

¹³⁸ <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/will-putin-seize-crimea/495074.html> (2014.11.05.)

nyersanyagok (kőolaj, és földgáz) kitermelése miatt akarták megszerezni a területet.¹³⁹ Véleményem szerint valamennyi elgondolásban lehet igazság, de úgy gondolom, hogy ennél idealisztikusabb elképzelés alapozhatta meg az annexiót. Meglátásom szerint a történelmi kötődés mellett a Krím relevanciája abban állhat, hogy a volt Orosz Birodalom rekonstrukciója lehet tervben, habár egy sokkal inkább orosz-központú elven újjáépítve, mintsem a szovjet modellre alapozva¹⁴⁰ (akár a jelenleg is létező orosz-belorusz-kazah vámunióból, az Eurázsiai Unió létrehozását érve ezalatt). Kifejezetten elgondolkodtató ez a felvetés, amennyiben a leendő határokat az *uti possidetis iuris* elv mentén vázoljuk fel gondolati síkon. Ebbe a tervbe teljes mértékben illeszkedik a Krím-félsziget is, hiszen az évszázadokon keresztül orosz fennhatóság alá tartozott, sőt, még most is többségében orosz etnikum lakja, ráadásul szomszédos területről van szó Oroszországgal. Az, hogy a félsziget államiságának megváltoz(tat)ása mennyiben egy mestéri stratégia része, vagy csupán sikeres improvizáció volt, mely a meglepetés erejével hatott és így lett eredményes, arról is megoszlanak a vélemények.¹⁴¹ Viszont az elméleti fejtegetések nem változtatnak a tényhelyzeten, mely értelmében a Krím-félsziget megközelítőleg egy hónap leforgása alatt, puskalövés nélkül, Oroszország részévé lett.

Úgy gondolom a Krímen kialakult „befagyott konfliktus” felveti azt a kérdést is, hogy mennyiben alkalmasak a nemzetközi jog normarendszerében foglalt szabályok egy nemzetközi szintén kialakuló viszály hatékony kezelésére? Biztosítható-e általuk a hatékony reakció a nemzetközi közösség oldaláról, érte hatékonyaság alatt mind az elfogadás időpontját, mind pedig a reakció visszatartó erejét? Az, hogy a Krím-félsziget Oroszországhoz csatolása a legkirívóbb szárazföldi területszerzésként értékelhető Európában a második világháború óta,¹⁴² véleményem szerint mindenképp elgondolkodtató és azt igazolja számunkra, hogy szükséges lenne megreformálni a nemzetközi jog által biztosított lehetőségek egészét úgy, hogy az ilyen, vagy ehhez hasonló esetleges konfliktusok azok segítségével belátható időn belül megoldhatóvá és ne „befagyottá” váljanak.

Az, hogy a jövőben miként alakult a Krím-félsziget sorsa, tekintve a dolgozatban elemzett válság sajátosságait (kiszámíthatatlan fellépések, alacsony intenzitásúnak tűnő harcmodor irreverzibilis következményekkel), úgy vélem nem jósolható meg előre, bár valószínűsíthetően Oroszország nem kíván változtatni a jelenleg kialakult *status quo*-n. Az

¹³⁹ <http://euobserver.com/opinion/123496> i.m.

¹⁴⁰ <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/03/putins-improv-act/284227/> (2014.11.05.)

¹⁴¹ Uo.

¹⁴² http://www.nytimes.com/2014/06/09/opinion/dont-forget-crimea.html?_r=0&module=ArrowsNav&contentCollection=Opinion&action=keypress®ion=FixedLeft&pgttype=article (2014.11.05.)

egyetlen dolog, ami minden bizonnyal levonható végkövetkeztetés, mely megannyiszor igazolódott már a történelem során, valamint jelenleg a krími konfliktus esetében egyaránt: „*a Medve nem játék.*”

Irodalomjegyzék

Tanulmányok, könyvfejezetek, könyvek:

- AKANDE, Dapo: *Appeal from the Ukrainian Association of International Law*. EJIL Analysis, 2014.03.15. (Forrás: <http://www.ejiltalk.org/oxford-university-press-debate-map-on-ukraine/> letöltve: 2014.11.05.)
- ALLWORTH, Edward A.: *The Tatars of Crimea: Return to the Homeland*. Central Asia Books, 1998.
- CICERO: *de Oratore II* [IX] [36] (Forrás: <http://www.thelatinlibrary.com/cicero/oratore2.shtml> letöltve: 2014.11.05.)
- CLAUSEWITZ, Carl Von: *On War Book I - On the Nature of War, Chapter I - What is War?* The Project Gutenberg EBook, 2012. (Forrás: <http://www.gutenberg.org/files/1946/1946-h/1946-h.htm>, letöltve: 2014.11.05.)
- FEHÉR Diána: *A soknemzetiségű Krím-félsziget az orosz-ukrán kapcsolatokban* Pro Minoritate, 2010/2. 84-105.
- *General Course at The Hague on „The Regulation of the Use of Force by Individual States in International Law”* (81 RdC 1952, 455)
- GEREKEN Ágnes, KARDOS Krisztina, NEMES Dénes: *A pozitív diszkrimináció elmélete és gyakorlata*. Minoritás Alapítvány, Budapest, 1996.
- GILLET, Matthew: *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*. International Criminal Law Review Vol. 13. (2013) Issue 4. 829-864.
- GUILD, Elspeth: *Mikor bűncselekmény a háború?* L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2009.
- HAHNER Péter: *A régi rend alkonya: egyetemes történet, 1648-1815*. Panem Kiadó, 2006.
- HOFFMEISTER, Frank: *Legal Aspects of the Cyprus Problem: Annan Plan And EU Accession*. Martinus Nijhoff, The Hague, 2006.
- KARDOS Gábor: *Kisebbségek: Konfliktusok és garanciák*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2007.
- KOVÁCS Péter: *Nemzetközi közjog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2011.

- KRISCH, Nico: *Crimea and the Limits of International Law*. EJIL: Analysis, 2014.03.10. (Forrás: <http://www.ejiltalk.org/crimea-and-the-limits-of-international-law/> letöltve: 2014.11.05.)
- LAMM Vanda: *A hágai Nemzetközi Bíróság döntései 1957-1982*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1984.
- MAGOCSI, Paul R.: *A History of Ukraine: The Land and Its Peoples*. University of Toronto Press, 2010.
- MARXSEN, Christian: *Crimea's Declaration of Independence*. EJIL, Analysis 2014.03.18. (Forrás: <http://www.ejiltalk.org/crimeas-declaration-of-independence/> letöltve: 2014.11.05.)
- PETERS, Anne.: *Sense and Nonsense of Territorial Referendums in Ukraine, and Why the 16 March Referendum in Crimea Does Not Justify Crimea's Alteration of Territorial Status under International Law* (Forrás: <http://www.ejiltalk.org/sense-and-nonsense-of-territorial-referendums-in-ukraine-and-why-the-16-march-referendum-in-crimea-does-not-justify-crimeas-alteration-of-territorial-status-under-international-law/> letöltve: 2014.11.05.)
- PLOKHY, S. M.: *Yalta: The Price of Peace*. Viking Penguin, 2010.
- SCHILLING, Theodor: *Fresh Brains, and a Very Old One*. EJIL Analysis, 2014.04.28. (Forrás: <http://www.ejiltalk.org/fresh-brains-and-a-very-old-one/> letöltve: 2014.11.05.)
- SYNOVITZ, Ron: *Crimea: Annexation And Recognition - The Legal Battles Ahead* (Forrás: <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/ukraine/2014/ukraine-140316-rferl05.htm> letöltve: 2014.11.15.)
- SYNOVITZ, Ron: *Crimean Lawmakers Coordinate With Russians To Push Annexation 2*. (Forrás: <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/ukraine/2014/ukraine-140306-rferl04.htm> letöltve: 2014.11.05.)
- SZALAYNÉ Sándor Erzsébet: *A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században*. MTA Kisebbségkutató Intézet, Gondolat Kiadói Kör, Budapest, 2003.
- UEHLING, Greta Lynn: *Beyond Memory: The Crimean Tatars' Deportation and Return*. Palgrave Macmillan, 2004.
- VERMEER, Zachary: *Intervention with the Consent of a Deposed (but Legitimate) Government? Playing the Sierra Leone card*. EJIL Analysis, 2014.03.06. (Forrás:

<http://www.ejiltalk.org/intervention-with-the-consent-of-a-deposed-but-legitimate-government-playing-the-sierra-leone-card/> letöltve: 2014.11.05.)

- WELLS, H.G.: *A Short History of the World*. Bartleby Biographic Record, 1992.
- WISEHART, Daniel: *The Crisis in Ukraine and the Prohibition of the Use of Force: A Legal Basis for Russia's Intervention?* EJIL Analysis, 2014.03.04. (Forrás: <http://www.ejiltalk.org/the-crisis-in-ukraine-and-the-prohibition-of-the-use-of-force-a-legal-basis-for-russias-intervention/> letöltve: 2014.11.05.)

Internetes elemzések:

- ARON, Leon: *The Putin Doctrine Russia's Quest to Rebuild the Soviet State* (Forrás: <http://www.foreignaffairs.com/articles/139049/leon-aron/the-putin-doctrine> letöltve: 2014.11.05.)
- BABINSZKI Pál: *Kína és Japán is nyomás alá került a Krím miatt* (Forrás: <http://kitekinto.hu/keletazsia/2014/03/19/kina-es-japan-is-nyomas-ala-kerult-a-krim-miatt/> letöltve: 2014.11.05.)
- BERZINS, Janis: *Russia's new generation warfare in Ukraine – implications for Latvian Defence Policy*. National Defence Academy of Latvia Center for Security and Strategic Research. (Forrás: <http://www.naa.mil.lv/~media/NAA/AZPC/Publikacijas/PP%2002-2014.ashx> letöltve: 2014.11.05.)
- BOOTH, William and ENGLUND, Will: *Ukraine's Yanukovich missing as protesters take control of presidential residence in Kiev* (Forrás: http://www.washingtonpost.com/world/ukraines-president-open-to-early-vote-polish-leader-says-scores-reported-killed-in-clashes/2014/02/21/05d3de46-9a82-11e3-b931-0204122c514b_story.html letöltve: 2014.11.05.)
- BOTELHO, Greg and MAGNAY, Diana: *'At a crossroads': Russia military muscle, Sunday vote heighten crisis in Crimea* (Forrás: <http://edition.cnn.com/2014/03/14/world/europe/ukraine-crisis/> letöltve: 2014.11.05.)
- COHEN, Josh: *Will Putin Seize Crimea?* (Forrás: <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/will-putin-seize-crimea/495074.html> letöltve: 2014.11.05.)

- *Crimea referendum: What does the ballot paper say?* (Forrás: http://www.bbc.com/news/world-europe-26514797#ns-panel_section-4 letöltve: 2014.11.05.)
- CSERNUS Szilveszter: *Amikor még a krimiek gyűjtogatták Moszkvát* (Forrás: http://mult-kor.hu/20140310_amikor_meg_a_krimiek_gyujtogattak_moszkvat?pIdx=5 letöltve: 2014.11.05.)
- DEEKS, Ashley: *Russia in Ukraine: A Reader Responds* (Forrás: <http://www.lawfareblog.com/2014/03/russia-in-ukraine-a-reader-responds/> letöltve: 2014.11.05.)
- *erdely.ma: Koszovó független ország* (Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2008/02/17/koszovo_fuggetlen_orzag/#.VG8JPfmG9gk letöltve: 2014.11.05.)
- GERASIMOV, Valery: *Grand Strategy, The View from Oregon: Hybrid warfare* (Forrás: <https://geopoliticraticus.wordpress.com/tag/valery-gerasimov/> letöltve: 2014.11.05.)
- GUMUCHIAN, Marie-Louise: *Crimea votes to break off from Ukraine, join Russia* (Forrás: <http://edition.cnn.com/2014/03/17/world/europe/ukraine-crisis/index.html> letöltve: 2014.11.05.)
- http://www.rada.crimea.ua/en/news/03_03_14_4 (letöltve: 2014.11.05.)
- I.E. – K.B. (Külföld) - *A Krim: Sztálin büntetett, Hruscsov ajándékozott* (Forrás: http://nol.hu/kulfold/a_krim_sztalin_buntetett_hruscsov_ajandekozott-1448201 letöltve: 2014.11.05.)
- *Interview: Annexation 'Calls Into Question' Fundamental Basis Of Modern States* (Forrás: <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2014/03/mil-140307-rferl01.htm> letöltve: 2014.11.05.)
- letöltve: 2014.11.05.)
- JAPARIDZE, NuNu: *Deja Vu About Georgia in Ukraine? Not Exactly* (Forrás: <http://newday.blogs.cnn.com/2014/03/14/deja-vu-about-georgia-in-ukraine-not-exactly/> letöltve: 2014.11.05.)
- JONES, Sam: *Ukraine - Russia's new art of war* (Forrás: <http://www.ft.com/intl/cms/s/2/ea5e82fa-2e0c-11e4-b760-00144feabdc0.html#axzz3GDOrQK8Z> letöltve: 2014.11.05.)

- KONOŃCZUK, Wojciech: *Ukraine withdraws from signing the Association Agreement in Vilnius* (Forrás: <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2013-11-27/ukraine-withdraws-signing-association-agreement-vilnius-motives-and> letöltve: 2014.11.05.)
- MÁTRAHÁZI Tibor: *Putyin új baráttra talált* (Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2014/03/21/putyin_uj_baratra_talalt/ letöltve: 2014.11.05.)
- *Megtisztítják az ukrán katonáktól a Krímet* (Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2014/03/20/megtisztitjak_az_ukran_katonaktol_a_krimet/ letöltve: 2014.11.05.)
- MOSELEY, Alexander: *The philosophy of war - What is war?* (Forrás: <http://www.iep.utm.edu/war/> letöltve: 2014.11.05.)
- MTI: *Janukovics: Ukrajnának nem kell az EU és Oroszország között választania* (Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2013/09/04/janukovics_ukrajnak_nem_kell_az_eu_es_oro_szorszag_kozott_valasztania/ letöltve: 2014.11.05.)
- MTI: *Azonosították Putyin motivációját* (Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2014/03/08/azonositottak_putyin_motivaciojat/#.VBOUy_1tgk letöltve: 2014.11.05.)
- MTI: *Oroszország globális elszigetelődés felé tart* (Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2014/03/23/oroszorszag_globalis_elszigeteldes_fele_tart/#.Uy9j-qh5O8w letöltve: 2014.11.05.)
- NAGY Orsolya: *Krím és Koszovó: ugyanaz a helyzet?* (Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2014/03/16/krim_es_koszovo_ugyanaz_a_helyzet/ letöltve: 2014.11.05.)
- NAGYRŐCZEI Anna: *Harmadik születésnapját ünnepli Koszovó* (Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2011/02/18/harmadik_szuletesnapjat_unnepli_koszovo/#.VG8Wa_mG9gk letöltve: 2014.11.05.)
- NUNN, Martin and FOLEY, Martin: *Why does Putin want Crimea anyway* (Forrás: <http://euobserver.com/opinion/123496> letöltve: 2014.11.05.)
- NYILAS Gergely: *Háromnyelvű szavazólap* (Forrás: http://index.hu/kulfold/2014/03/16/a_krim_szakit_ukrajnaval/ letöltve: 2014.11.05.)

- *Russo-Ukraine War – 2014 Anti-Terrorist Operation* (Forrás: <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/russo-ukraine.htm> letöltve: 2014.11.05.)
- SHUSTER, Simon: *Gunmen Seize Parliament in Ukraine's Russian Stronghold* (Forrás: <http://time.com/10149/gunmen-seize-parliament-in-ukraines-russian-stronghold/> letöltve: 2014.11.05.)
- SHUSTER, Simon: *Putin's Man in Crimea Is Ukraine's Worst Nightmare* (Forrás: <http://time.com/19097/putin-crimea-russia-ukraine-aksyonov> letöltve: 2014.11.05.)
- TAYLOR, Adam: *To understand Crimea, take a look back at its complicated history* (Forrás: <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2014/02/27/to-understand-crimea-take-a-look-back-at-its-complicated-history/> letöltve: 2014.11.05.)
- TAYLOR, William, PIFER, Steven K. and HERBST, John E.: *Don't Forget Crimea* (Forrás: http://www.nytimes.com/2014/06/09/opinion/dont-forget-crimea.html?_r=0&module=ArrowsNav&contentCollection=Opinion&action=keypress®ion=FixedLeft&pgtype=article letöltve: 2014.11.05.)
- *The Putin Doctrine, Grand Strategy: The View from Oregon* (Forrás: <https://geopoliticus.wordpress.com/2014/03/03/the-putin-doctrine/> letöltve: 2014.11.05.)
- TIERNEY, Dominic: *Putin's Improv Act - Why are we so sure that the Russian leader is a master strategist?* (Forrás: <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/03/putins-improv-act/284227/> letöltve: 2014.11.05.)
- *Why Crimea is so dangerous* (Forrás: <http://www.bbc.com/news/world-europe-26367786> letöltve: 2014.11.05.)
- YUEH, Linda: *The impact of economic sanctions on Russia* (Forrás: <http://www.bbc.com/news/business-26680182> letöltve: 2014.11.05.)
- YURCHAK, Alexei: *Little green men: Russia, Ukraine and post-Soviet sovereignty* (Forrás: <http://anthropoliteia.net/2014/03/31/little-green-men-russia-ukraine-and-post-soviet-sovereignty/> letöltve: 2014.11.05.)
- ПРЕСТУПНОСТИ.НЕТ - *The parliament of the Crimea declared the beginning of civil war and called Yanukovych for „emergency measures”* (Forrás: <https://news.pn/en/politics/97034> letöltve: 2014.11.05.)

Nemzetközi dokumentumok:

- 1969. Vienna Convention on the Law of Treaties
- Budapesti Memorandum (Forrás: <http://www.cfr.org/arms-control-disarmament-and-nonproliferation/budapest-memorandums-security-assurances-1994/p32484> letöltve: 2014.11.05.)
- Treaty of Friendship, Cooperation, and Partnership Between Ukraine and the Russian Federation (Doc. Number: FBIS-SOV-97-124,03.06.1997)
- Agreement between Russia and Ukraine on the Status and Conditions of the Presence of the Russian Black Sea Fleet on the Territory of Ukraine (08.08.1997)
- CILJ, *Nationality Decrees Issued in Tunis and Morocco*. Advisory opinion of 7 February 1923. Series B. No. 4.
- ICJ, *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*. Advisory Opinion of 22 July 2010.
- Venice Commission, Opinion no. 762/2014.
- Ambassador Samantha Power, U.S. Permanent Representative to the UN, at a UN Security Council Meeting on Ukraine, S/ P V.712 4 f 5.
- United Nations S/ P V.7125 f (Security Council Sixty-ninth year 7125th meeting)
- UN SC/11302 (7124th Meeting, 01.03.2014); UN SC/11305 (7125th Meeting, 03.03.2014.)
- UN General Assembly Sixty-eighth session Agenda item 33 (b) A/RES/68/262
- Az Európai Parlament állásfoglalása az ukránai helyzetről 2014/2547 RSP
- Az Európai Unió Tanácsa 7196/14 PRESSE: 114, PR CO: 13 (2014.03.03.); Európai Tanács nyilatkozata (2014.03.06.)
- Európai Tanács, Az állam- illetve kormányfők nyilatkozata Ukrajnáról Brüsszel, 2014. március 6.

További informális egyeztetések és releváns belső jogi aktusok:

- Statement by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen following the meeting of the NATO-Ukraine Commission (2014.03.02.)
- Vladimir Putin submitted appeal to the Federation Council (Forrás: <http://eng.kremlin.ru/news/6751> letöltve: 2014.11.05.)

- Vladimir Putin answered journalists' questions on the situation in Ukraine 4 March (Forrás: <http://eng.news.kremlin.ru/news/6763> letöltve: 2014.11.05.)
- Ousted Ukrainian president Viktor Yanukovich at his press-conference in southern Russian city of Rostov-on-Don, on March 11, 2014. (Forrás: <http://rt.com/news/yanukovich-statement-ukraine-crimea-074/> letöltve: 2014.11.05.)
- Address by President of the Russian Federation (Forrás: <http://eng.kremlin.ru/news/6889> letöltve: 2014.11.05.)
- Statement by Russia's Ministry of Foreign Affairs on Kosovo (216-17-02-2008)
- Comment by the official representative of the Ministry of Foreign Affairs of Russia, Alexander Lukashevich, regarding the statement of the U.S. Department of State about events in Ukraine (Forrás: http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/0b2a3e763cad448a44257c8400546686!OpenDocument letöltve: 2014.11.05.)
- Putin Telephone conversation with US President Barack Obama (Forrás: <http://eng.kremlin.ru/news/6752> letöltve: 2014.11.05.)
- GAO-10-1036R Hybrid Warfare; Briefing to the Subcommittee on Terrorism, Unconventional Threats and Capabilities, Committee on Armed Services, House of Representatives
- Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and Sevastopol (Forrás: <http://www.voltairenet.org/article182723.html> letöltve: 2014.11.05.)
- Resolution by the Cabinet of Ministers of Ukraine (2013 г. № 905-p) (Forrás: http://www.kmu.gov.ua/control/en/publish/article?art_id=246866213 letöltve: 2014.11.05.)
- Executive Order of Barack Obama – Blocking Property of Certain Persons Contributing to the Situation in Ukraine (March 06, 2014)